

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 7 Sayı: 34 Volume: 7 Issue: 34

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

ÜSEYD B. HUDAYR'IN DİNÎ, SİYASÎ, İCTİMAÎ VE ASKERÎ FAALİYETLERİ*
THE RELIGIOUS, POLITICAL, SOCIAL AND MILITARY ACTIVITIES OF USEYD B. HUDAYR

İhsan ARSLAN **
Zekeriya ÇELİK***

Öz

Hiz. Peygamber tarafından Medine'ye gönderilen Mus'ab b. Umeyr'in vasıtasıyla Müslüman olan, cahiliyye döneminde okuma yazma bildiği ve kabilesinin liderlerinden olması nedeniyle "el-Kâmil" diye isimlendirilen Üseyd b. Hudaýr, İslâmiyete girdikten sonra da Müslümanların kanaat önderlerinden biri olarak İslâmî tebliğ ve irşâd faaliyetlerinde önemli görev üstlenmiştir. O, Uhud Savaşı'nda birçok yara almasına rağmen canı pahasına da olsa Rasûlullah'ı koruyan sahabiler arasında yer almıştır. Hendek Savaşı'nda hendeği koruyan, Mekke'nin fethinde kabilesinin sancağını taşıyan, Huneyn Savaşı'nda İslâm ordusunun zafer kazanmasında etkili olan ve ilk halifenin seçilmesinde önemli rol oynayan Üseyd, Hiz. Ömer döneminde vefat etmiştir.

Anahtar Kelimeler: Peygamber, Üseyd b. Hudaýr, İslâmiyet, Müslüman, Ordu.

Abstract

Useyd b. Hudaýr became Muslim thanks to Musab b. Umeyr, who was sent to Medina by prophet Muhammad. As a man who could read and write and one of the leaders of his tribe acquired the nickname "el Kamil". After he turned into Islam, Useyd b. Hudaýr, as one of the opinion leaders of Muslims, carried out activities to show people the true path and invite them to Islam. He was among those few believers that guarded Muhammad at the cost of their lives although they were badly wounded. It was him who protected the trench in the Battle of Trench, carried the flag of his tribe the Conquest of Mecca, became influential in gaining a victory of Muslim army and played an important role in electing the first caliph. Useyd passed away during the reign of Caliph Umar.

Keywords : Prophet, Useyd b. Hudaýr, Islam, Muslim, Army.

Giriş

İslâm Tarihi'nin en önemli dönemi hiç şüphesiz ki Müslümanlar için Asr-ı Saadet'tir. Hiz. Peygamber'in terbiyesinde yetişen sahâbenin tanınması o dönemi daha iyi anlamamıza ve hayatımıza aktarmamıza katkı sağlayacaktır. Çünkü sahâbeyi tanımak, o dönemde Müslümanların çektiği sıkıntıları anlamak ve İslâm'ın bize hangi şartlar altında ulaştığını bilmek adına çok önemlidir. Bu amaçla birçok sahâbînin hayatı araştırılarak insanların istifadesine sunulmuşken, bazı sahâbiler insanlar tarafından pek bilinmedikleri için araştırma konusu edilmemişlerdir.

İslâm dininin Mekke'de kabul görmemesi ve Müslümanlara baskı yapılması üzerine Hiz. Peygamber bir çıkış yolu bulmaya çalıştı. Bu amaçla, Medine'den gelen bazı kişilerle görüştü ve kendilerine İslâm'ı tebliğ etti. Hiz. Peygamber, çağrısını olumlu karşılayan bu insanlarla gelecek yıl aynı yerde buluşarak, Medine'de İslâm'ı tebliğ etmek için Mus'ab b. Umeyr'i gönderdi. Mus'ab b. Umeyr'in faaliyetleri neticesinde İslâm'a girenlerden biri de Evs kabilesinin liderlerinden Üseyd b. Hudaýr oldu. Medine'de yaşayan iki büyük kabileden biri

* Bu makale "ÜSEYD B. HUDAYR'IN HAYATI" adlı Yüksek Lisans Tezimizden (Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rize 2014) geliştirilerek oluşturulmuştur.

** Yrd. Doç. Dr., Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslâm Tarihi Öğretim Üyesi.

*** Müd. Yrd., Trabzon-Araklı- Hamit Özdağ Kız Anadolu İmam Hatip Lisesi.

olan Evs kabilesinin lideri olması, kendisinin İslâmiyet'i kabulü ile birlikte birçok kişinin Müslüman olması, ensârın ilk Müslümanlarından olması ve Medine yılları boyunca Hz. Peygamber'in her zaman yanında olmasının yanında; Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer dönemlerini de yaşamış olması, ayrıca Hz. Peygamber'in kendisi hakkında söylemiş olduğu güzel sözler, bu sahâbenin de tanınmasını gerekli kılmaktadır.

Tarih sahnesine çıkışından itibaren Medine'ye yerleşen üç topluluktan bahsedilmektedir. Bunlar: Amalika, Yahudiler ve Evs-Hazrec kabileleridir (Bozkurt, 2003: 306).Başlangıçta Yahudilere bağlı olarak yaşayan Evs ve Hazrec, güç birliği yaparak Yahudilere üstünlük sağlamış ve şehrin hâkimiyetini ele geçirmişlerdi (Çağatay, 1957: 83). Ancak Yahudiler, üstünlüğü kaybettikten sonra da rahat durmadılar ve iki kabileyi birbirine karşı kışkırttılar. Bunun neticesinde iki kabile arasında uzun yıllar boyunca süren savaşlar meydana geldi. Bu savaşların en büyüğü ve aynı zamanda en sonuncusu hicretten altı yıl kadar önce meydana gelen Buâs savaşıdır. Savaş esnasında Evs kabilesinin başında ensârın ileri gelenlerinden Üseyd b. Hudayr'ın babası Hudayr el-Ketâib, bulunmaktaydı.. Savaşın başlarında Hazrec kabilesinin üstünlüğü varken Evs lideri Hudayr'ın sebatı ve savaşı iyi yönetmesi, durumu Evs'in lehine çevirdi(İbnü'l Esîr, 1985: I, 625-647).

Medine şehrinde, Arabistan'ın diğer şehirlerinde olduğu gibi çöl hayatının ortaya çıkardığı bir model olan kan bağlarıyla birbirine bağlı kabile sistemi hâkimdi. Kabileler şahsî özellikleriyle tanınan ve kendilerine şeyh, seyyid veya reis adı verilen kişiler tarafından idare ediliyordu. Kabile reisliği bazı durumlarda babadan oğla geçebilirdi; ancak bu kan bağına değil, kişisel özellikler ve kabiliyete bağlıydı (Apak, 2004: 3-8).

Şehirde okuma yazma oranı çok düşüktü. İslâm geldiğinde Medine'de okuma yazma bilenlerin sayısı ancak on civarındaydı. Bunlardan biri de Üseyd b. Hudayr idi. Aralarında okuma yazma oranının düşük olmasına rağmen okuma yazma bilenlere değer verilmekteydi (Altınay, 2006: 513).

Şehir böyle bir durumdayken Hz. Peygamber'in çağrısını kabul eden bazı Medineliler sayesinde İslâm'la ilk temas sağlanmış oldu. Bu kişilerin samimi imanları ve üstün gayretleri sayesinde Medine, bir İslâm şehri; daha da önemlisi ilk İslâm Devleti'nin başşehri olma şerefine ulaştı.

a. Üseydb. Hudayr'ın Nesebi ve Ailesi

Üseyd b. Hudayr, Hz. Peygamber'in gözetiminde yetişen pek çok sahâbîden biridir. Gerek Allah Rasûlü'nün zamanında gerekse daha sonraki zamanlarda her biri ayrı değere sahip olan ashâbdan bazıları, farklı özellikleriyle daha çok ön planda olmuştur. Hz. Hamza cesaretiyle, Hz. Ebû Bekir dürüstlüğü ve cömertliğiyle, Hz. Ömer adaleti ve sert mizacıyla, Hz. Osman iffetiyle, Halid b. Velid savaşçılığıyla, Hz. Ali kahramanlığıyla, Amr b. el-As ise siyasi zekâsıyla İslâm Tarihi'nde hep adlarından bahsettirmişlerdir. Bunlardan başka Ammar b. Yâsir, Mus'ab b. Umeyr, Sa'd b. Ebî Vakkâs, Zeyd b. Hârise gibi sahâbîler de, sıradan dinî bilgiye sahip olan kişilerin aklına gelen ilk isimlerdir. İslâm Tarihi'nde isimlerinden bahsettiğimiz sahâbîlerden başka herkesin adını sayabileceği pek çok kişi daha vardır. Oysa bütün bunlardan başka ismi pek de duyulmamış, yüzeysel bilgiye sahip kişiler tarafından adları akla gelmeyen; ancak İslâm'ın gelişmesinde önemli rolleri olan, âdeta İslâm Tarihi'nin önemli isimleri arasında gösterebileceğimiz sahâbîler de mevcuttur. İşte bu sahâbîlerden biri de Üseyd b. Hudayr'dır.

Tam adı, Üseyd b. Hudayr b. Semmak b. Atîk b. İmrâl Gays b. Zeyd b. Abdil Eşhel olan Üseyd'in künyesi ise, Ebâ Yahya ve Ebâ el-Hudayr'dır (İbn Sa'd, 1985: III, 603). Bunlardan başka;Ebû İsa, Ebû Atîk ve Ebû el-Husayn (İbn Abdilber, 1992: I, 92; Semanî, 1988: I, 172), Ebû Ömer, el-Ensârî, el-Evsî, el-Eşhelî, en-Nakibgibi künyeleri de bulunmaktadır (İbn Asâkir, 1995: IX, 73;Zehebî, 1997: II, 96). İbn Asâkir, eserinde onun nesebini Abdül Eşhel'den sonra Cü'süm b. Hâris b. Hazrec b. Amr b. Mâlik b. Evs (İbn Habîb, 1942: 268) olarak belirtmekte ve devam ederek Kahtan'a kadar götürmektedir (İbn Asâkir, 1995: IX, 73-78).

Üseyd b. Hudayr, kahramanlığı ve savaşçılığı ile tanınan ve ünlü Buâs Savaşları'nda Evs kabilesinin lideri olan Hudayr'ın oğludur. Babasına "Hudayru'l-Ketâib" yani "askerî birliklerin Hudayr'ı" (İbn Kesîr, 1994:VII, 169) denilirdi. Üseyd'in babası Hudayr; cahiliyye çağında okuma yazmayı bilen, iyi bir atıcı ve aynı zamanda yüzme de bilen biriydi. Bu

özelliklere sahip kişiler cahiliyye döneminde “*el-Kâmil*” diye adlandırılırlardı. Onun kahramanlığını anlatmak için zamanın şairlerinden Hufaf b. Nüdbe es-Sülemî şöyle diyordu:

Eğer ölümler heybetli birinden kaçacak olsalardı

Kızıp hiddetlendiği gün Hudayr’dan korkarlardı

Ölümlü, gece onu gizleyinceye kadar kovalardı

Ondan kurtulmak için ölüm hep kendine rahat bir yer arardı (İbn Asâkir, 1995: IX, 79).

Üseyd b. Hudayr’ın annesi hakkında ise iki farklı rivâyet bulunmaktadır. Bunlardan birincisinde onun annesinin, Ümmü Üseyd bnt. Numan b. İmrul Kays b. Zeyd b. Abdil Eşhel olduğu; ikinci rivâyette ise Ümmü Üseyd bnt. Seken b. Kürz b. Zeûrâ b. Abdil Eşhel olduğu belirtilmektedir (İbn Asâkir, 1995: IX, 79).

Üseyd b. Hudayr’ın Yahya adında bir çocuğu olduğu (bu çocuktan dolayı Künyesi Ebâ Yahya idi), çocuğun annesinin ise ismi belirtilmeden Kinde kabilesinden olduğu rivâyet edilmektedir. Aynı rivâyette Üseyd’in soyunun devam etmediği belirtilmektedir (İbn Asâkir, 1995: IX, 79). Buradan da çocuğun küçük yaşta öldüğü sonucunu çıkarabiliriz.

Üseyd b. Hudayr, babasının Buâs Savaşı’nda ölmesinden sonra cahiliyyede ve İslâmiyet’te kavminin lideri oldu. Dönemin akıl önderlerindendi. Araplar arasında okuma yazmanın çok az olduğu cahiliyye döneminde okur-yazardı. Yüzücülükte ve atıcılıkta da iyiydi. Cahiliyye döneminde bu özellikler kimde varsa o kişi “*el-Kâmil*” diye isimlendirilirdi. Üseyd de babası gibi bu özellikleri kendinde toplamıştı (Belâzurî, 1987: 695; İbn Sa’d, 1985: III, 604) Buradan hareketle Üseyd b. Hudayr’ın, cahiliyye döneminde de kavmi içerisinde saygın bir yere sahip olduğunu söyleyebiliriz. Kabile esasına dayalı Arap geleneğinde liderlik babadan oğla geçen bir anlayışa sahip olmamakla beraber, her halde toplum nezdinde liderin oğlu olmanın bir ayrıcalığı vardı. Özellikle toplumu içerisindeki sayıları çok az olan okuma yazma bilenlerden birisi olması ona ayrı değer katmaktaydı. Kâmil lakabı ise onu, kabilesinin kendisiyle övünebileceği biri konuma getirmişti.

Üseyd b. Hudayr, Allah Rasûlü zamanında da toplum içinde önemli bir yere sahipti. Kendisi, Evs’in Abdüleşheloğulları koluna mensup olduğundan dolayı Hz. Peygamber’in onlar hakkında hadisleri bulunmaktadır. Bu hadislerin birinde Hz. Peygamber: “*Ensâr yurtlarının hayırlısı Neccâroğullarıdır. Sonra Abdüleşheloğulları, sonra el-Hâris b. Hazrecoğulları, sonra Sâideoğulları’dır. Ve ensâr yurtlarının hepsinde hayır vardır*” (Buhârî, Menâkıbü’l-Ensâr, 6) diyerek Üseyd’in kabilesini isim zikrederek hayırla anmıştır. Bu durum, kabilesinin liderlerinden olan Üseyd b. Hudayr’a Medine toplumu içinde ayrı bir önem kazandırmıştır.

Üseyd b. Hudayr bizzat Hz. Peygamber’in dilinden övülme şerefine ulaşan kişilerden biri olmakla hem kendi kabilesi hem de Medine genelinde yüksek bir dereceye ulaşmıştır. Hâkim, “*el-Müstedrek*” adlı eserinde Müslim’in şartlarına göre sahih olduğunu belirttiği, Ebû Hureyre’den rivâyet edilen bir hadiste Hz. Peygamber’in şöyle dediğini nakletmektedir: “*Üseyd ne iyi adamdır*” (Hâkim, 2002: III, 327; Tirmizî, Kitâbu’l Menâkıb, 33). Hz. Aişe’nin ise Üseyd b. Hudayr hakkında şöyle dediği nakledilmektedir: “*Üseyd b. Hudayr insanların en faziletlielerindendi...*” (Hâkim, 2002: III, 326). İbn Asâkir de eserinde Hz. Aişe’nin şöyle dediğini nakletmektedir: “*Ensâr içinde üç kişi vardır ki, kimse faziletçe onlara denk olamaz. Üçü de Abdüleşheloğullarındandır. Bunlar Sa’d b. Muâz, Üseyd b. Hudayr ve Abbad b. Bişr’dir*” (İbn Asâkir, 1995: IX, 80). Bütün bu rivâyetler Üseyd’in gerek Allah Rasûlü ve onun ailesi içerisindeki değerini göstermesi gerekse Medine toplumundaki değerini göstermesi açısından bizim için önemlidir.

b. Üseyd b. Hudayr’ın Müslüman Oluşu

Hz. Peygamber boykot yıllarından sonra Mekke’de kalamayacağını anlayınca bu yıllarda özellikle dışarıdan gelen yabancı konuklarla daha çok ilgilenerek onlara İslâm’ı anlatmaya çalışıyordu.

Nübüvvetin on birinci yılına gelindiğinde Hz. Peygamber, Mekke’ye gelen kabilelere kendini korumalarını teklif etmeye başladı. Allah Rasûlü, Akabe’de iken Hazrec kabilesinden küçük bir gruba rastladı. O onları, Allah’ın birliğine iman etmeye davet ederek onlara İslâm’ı anlattı ve biraz da Kur’an okudu. Grup, Medine’de kabileler arasındaki düşmanlığı da hatırlatarak “...Belki Allah onları senin sayende bir araya getirir” diyerek onun davetini kabul

ettiler ve gelecek hac mevsiminde tekrar buluşmak üzere ayrıldılar (Bûti, 2003: 172-173). Allah Rasûlü bu buluşmada kararlaştırıldığı üzere ertesi yıl aynı yerde on iki Medinelî Müslüman ile buluştu (Taberî, 1992: IV, 174-175).

İslâm Tarihi'nde Birinci Akabe Biati olarak adlandırılan bu buluşmanın ardından Hz. Peygamber, İslâm'ın Medine'de yayılıp yerleşmesini sağlamak için Mus'ab b. Umeyr'i muallim olarak gönderdi. Kendisi İslâm Tarihi'nin ilk öğretmeni olarak kabul edilir. Onun samimi çalışması ve gayretiyle İslâm Medine'de hızla yayıldı. Öyle ki gelecek yıl yapılacak olan buluşmaya aralarında kadınların da bulunduğu yetmiş beş kişi katılacaktı. İşte Üseyd b. Hudayr, Hz. Peygamber'in Birinci Akabe Biati'ndan sonra Medine'de İslâm'ı öğretmek için görevlendirdiği Mus'ab b. Umeyr'in vasıtasıyla Müslüman olanlardandır. İbn Sa'd'ın rivâyetine göre Sa'd b. Muâz ile aynı gün İslâm'a girmekle birlikte; Üseyd b. Hudayr, Sa'd b. Muâz'dan önce Müslüman olmuştur (İbn Sa'd, 1985: III, 604). Kaynakların genelinde Üseyd b. Hudayr'ın İslâm'ı kabul edişi şöyle anlatılmaktadır:

Es'ad b. Zürâre, bir gün Mus'ab b. Umeyr'i yanına alarak Abdüleşheloğulları ile Zaferoğulları'nın evlerine doğru götürdü. Es'ad b. Zürâre, Sa'd b. Muâz'ın halasının oğlu idi. Es'ad b. Zürâre ile Mus'ab b. Umeyr, Zafer oğullarının bahçelerinden birine girdiler.

Sa'd b. Muâz ile Üseyd b. Hudayr, o zaman Abdüleşheloğulları kabilesinin seyyidleri, ulu kişileri olup müşriktiler. Bunlar, Es'ad b. Zürâre'nin Mus'ab b. Umeyr'i oraya getirdiğini ve başına bazı kimselerin toplandığını işitince Sa'd b. Muâz, Üseyd b. Hudayr'a: "Zayıflarımızın inançlarını bozmak için mahallemize gelmiş olan şu adamların yanına git de, kendilerini azarla ve mahallemize gelmekten men et. Bilirsin ki Es'ad b. Zürâre benim akrabam olmasaydı, bu işi kendim yapardım. O halamın oğlu olduğu için, bunu yapmak istemedim" dedi. Bunun üzerine, Üseyd b. Hudayr hemen kısa mızrağını alıp onlara doğru ilerledi. Es'ad b. Zürâre, onu görünce Mus'ab b. Umeyr'e: "Şu yanına gelen, kavminin seyyidi, ulu kişisidir" dedi.

Mus'ab b. Umeyr: "Oturursa, kendisiyle konuşurum!" dedi. Üseyd b. Hudayr, ağır ifadeler kullanarak gelip tepelerine dikildi ve: "Sizi bize getiren nedir? Zayıflarımızın inançlarını mı bozacaksınız? Sen şu yabancı, kovulmuş adamı, zayıflarımızın inançlarını bâtil ile bozmak ve onları ona davet etmek için mi getirdin? Senin, çevremizde bundan sonra bir daha böyle bir şey yaptığını görmeyeyim! Eğer hayatınızı seviyorsanız, hemen yanımızdan ayrılın!" dedi.

Mus'ab b. Umeyr, ona: "Biraz oturup söyleyeceklerimi dinlesen; beğenirsen kabul etsen; beğenmezsen, hoşuna gitmezse, dinlemekten yüz çevirsen olmaz mı?" dedi. Üseyd b. Hudayr: "Yerinde bir söz söyledin" dedikten sonra mızrağını yere saplayıp onlarla oturdu. Bunun üzerine Mus'ab b. Umeyr, İslâmiyet üzerine bir konuşma yaptı ve ona Kur'ân-ı Kerîm'den âyetler okudu. Üseyd b. Hudayr, Mus'ab b. Umeyr'in sözlerini ve Kur'ân-ı Kerîm'i dinlediği zaman, Es'ad b. Zürâre ile Mus'ab b. Umeyr: "Vallahi, o daha konuşmadan önce, kendisinin yüzünde İslâm'ın nurunun parlamadığını ve yumuşadığını anladık!" dediler.

Üseyd b. Hudayr, Kur'ân-ı Kerîm hakkında: "Bu, ne kadar güzel, ne kadar yüce söz! Siz, bu dine girmek istediğiniz zaman ne yaparsınız?" dedi. Es'ad b. Zürâre ile Mus'ab b. Umeyr: "Temizlenmek için guslederek elbiselerini temizlersin ve şehâdet getirdikten sonra da iki rakât namaz kılarısın" dediler. Bunun üzerine Üseyd b. Hudayr, kalkıp gusletti. Elbiselerini temizledi ve şehâdet getirdikten sonra, iki rekât namaz kılarak İslâm'a girdi (İbn Kesîr, 1994: III, 235-237; Taberî, 1992: IV, 178-179; Seyithanoğlu, 1989: I, 297-298; Algül, 1991: I, 254-255).

Rivâyetin devamında: Üseyd b. Hudayr, Sa'd b. Muâz'ın kabilesi içindeki konumunu iyi bildiği için onu da Mus'ab b. Umeyr ve Es'ad b. Zürâre'nin yanına göndermenin bir yolunu buldu. Sa'd b. Muâz da Mus'ab'ın nazik ve yumuşak tavrı karşısında İslâm'ı kabul edince yanına Üseyd b. Hudayr'ı da alarak kavminin toplantı yerine doğru gitti. Kavmi onun geldiğini görünce birbirlerine: "Vallahi, Sa'd yanınızdan gidişinden başka bir yüzle döndü" dediler. Sa'd b. Muâz onların yanına gelince: "Ey Abdüleşheloğulları! Beni nasıl bilirsiniz?" diye sordu. Abdüleşheloğulları: "Sen bizim seyyidimiz, ulu kişimiz ve görüşçe en üstünümüz, yönetici olarak da en uğurlumuzsun" dediler. Bunun üzerine Sa'd b. Muâz: "Siz Allah'a ve Rasûlüne iman edinceye kadar, sizin erkek ve kadınlarınızla konuşmak bana haram olsun!" dedi. Es'ad b. Zürâre ile Mus'ab b. Umeyr: "Vallahi! Akşama kadar Abdüleşheloğulları

mahallesinde erkek, kadın Müslüman olmayan kimse kalmadı!" dediler (İbn Kesîr, 1994: III, 235-239; Taberî, 1992: IV, 178-181; Seyithanoğlu, 1989: I, 297-299; Algül, 1991: I, 254-258).

Rivâyetten de anlaşılacağı üzere Üseyd, Sa'd b. Muâz'ın İslâm'a girmesinde birinci derece etkilidir. Sa'd'ın, kavmi nezdindeki değerini çok iyi bilen Üseyd b. Hudayr bir plan yaparak Sa'd'ı, Mus'ab b. Umeyr'in yanına gönderdi. Sa'd'ın Müslüman olmasıyla da bütün Abdüleşheloğulları İslâm'ı kabul etti. Bu durumda Sa'd b. Muâz'ın, Abdüleşheloğulları'nın İslâm'a girmesinde birinci derecede etkili olduğu düşünülse de Üseyd b. Hudayr, kabilenin Müslüman olmasında başrolü oynamıştır. Buradan şunu söyleyebiliriz: Üseyd b. Hudayr, kavminden İslâm'a ilk girenlerden biri olmakla kalmamış, aynı zamanda kavminin hidâyete ermesinde en büyük etkiye sahip olmuştur. Bu durumu, Hz. Peygamber'in, Hz. Ali'ye söylediği şu söz ile beraber düşündüğümüzde bu konunun önemini daha iyi anlaşılabilir olacaktır: *"Yâ Ali! Bir kimsenin senin vâsitanla hidâyete ermesi, senin için en kıymetli dünya nîmeti olan kızıl develere sâhip olmandan daha hayırlıdır"* (Buhârî 1992, Cihâd, 142).

Bu iki önemli kişinin tesiriyle Evs ve Hazrec kabilelerinde hemen hemen Müslüman olmayan kimse kalmamıştı. Mus'ab b. Umeyr Medine'deki bu gelişmeleri Hz. Peygamber'e bildirdi. Allah Rasûlü ve Mekke'deki Müslümanlar bu habere çok sevindikleri için bu seneye "senetü'l ibtihâc" (sevinç yılı) denildi (Yücel, 2006: 81). Hiç şüphesiz bu yılın bu şekilde adlandırılmasında Üseyd b. Hudayr'ın rolü büyük olmuştur.

Nübüvvetin on üçüncü senesi (622) hac mevsiminde Hz. Peygamber'i Medine'ye davet etmeye karar veren, ikisi hanım yetmiş beş Medineliler, Hz. Peygamber ile gizlice haberleşerek bir gece Akabe'de buluştular. Medineliler Hz. Peygamberi şehirlerine davet ederek; hicret ettiği takdirde kendisini, canlarını, mallarını, çocuklarını ve hanımlarını korudukları gibi koruyacaklarına dair söz verdiler. Bundan sonra Hz. Peygamber'in emri üzerine, Hz. Peygamber'le aralarındaki irtibatı sağlayacak on iki temsilci (nakib) seçtiler. Bu anlaşmaya da İkinci Akabe Biatı denildi. Bu anlaşmadan sonra Hz. Peygamber, ashâbına Medine'ye hicret etmeleri için izin verdi. Aynı yıl içinde kendisi de Hz. Ebû Bekir'le hicret etti. Böylece İslâm Tarihi'nde yeni bir dönem, Medine dönemi başlamış oldu (Önkal, 1989: 211).

Hz. Peygamber, o gece (II. Akabe gecesi) biat edenlerin arasından on iki nakib (temsilci) seçti. Bunlardan biri de *"el-Kâmil"* lakabıyla bilinen ve kavminin ileri gelenlerinden olan Üseyd b. Hudayr idi (İbn Hişâm, 2001: II, 104-105).

Bu nakiblerle ilgili Hz. Peygamber'in şöyle dediği rivâyet edilir: *"Siz, aranızdan on iki kişi seçiniz ki, benim yanımda her hususta kabilelerinin temsilcileri olsunlar. Hz. Musa da İsrailoğulları için on iki reis seçmişti. Nasıl ki Havariler kabilelerinden sorumlu oldularsa, siz de kabilelerinizden bana karşı sorumlu olacaksınız. Ben de Müslümanlar üzerine kefilim"* buyurdu (İbn Hişâm, 2001: II, 103; Algül, 1991: I, 263). Bu şekilde Üseyd, Müslüman olmasından kısa bir süre sonra böyle önemli bir göreve getirilerek Allah Rasûlü tarafından kabilesinden sorumlu kişi olarak görevlendirilmiştir. Böylece bu nakiblik görevi ilerleyen süreçte Hz. Peygamber ile daha sık görüşmesine ve aralarındaki sevgi bağının artmasına vesile olmuştur.

Bu temsilcilerin seçilişi ile ilgili İbn Asâkir eserinde, Mâlik b. Enes'ten şöyle bir rivâyet nakletmektedir:

"Üseyd b. Hudayr nakiblerden biriydi. Nakibler, yetmiş kişilik ensâr arasından seçilmiş on iki kişiydi." Mâlik b. Enes devamla şöyle diyor: *"Ensâr'dan yaşlı bir adam bana şöyle anlattı: Cebrail ve bütün melekler nakib seçilmesi için, ona (Üseyd'e) işaret ediyordu (İbn Asâkir, 1995: IX, 76).*

Bu rivâyet ikinci Akabe Biatı'nda seçilen on iki kişinin önemini ve değerini anlatmak için yapılan bir benzetmedir. Yani bu ifadeden, şöyle bir anlam çıkarabiliriz: Başta Üseyd b. Hudayr olmak üzere on iki kişilik temsilciler grubu, kabileleri arasında bu işi yapabilecek en liyakatli, en ehil kimselerdir ki, sanki melekler bile onlara meyletmişlerdi. Zaten böyle olmasaydı, Hz. Peygamber'in onların temsilciliklerini kabul etmesi de düşünülemezdi.

Bu kişiler sayesinde Medine'de Hz. Peygamber gelmeden önce oluşturulacak sistemin alt yapısı hazırlanmış olacaktı. Ayrıca İkinci Akabe Biatı'ndan sonra Müslümanlara hicret izni verilmişti. Muhtemelen muhacirlerin Medine'de yerleştirilmeleriyle de bu nakibler meşgul olacaklardı. Bu anlamda Hz. Peygamber'in daha geç etmeden, temelleri atılacak olan ilk İslâm

Devleti için şehri hazırlamaya çalıştığını, daha da önemlisi Müslüman halkı bir teşkilat altında toplama girişiminde bulunduğunu ve bunu da başardığını rahatlıkla söyleyebiliriz.

Üseyd b. Hudayr İkinci Akabe Biat'ında kabilesinin temsilcisi oldu. Böylece o, artık kabilesinin işlerinden Hz. Peygamber'e karşı sorumlu olmuştu. Muhammed Hamidullah'ın ifadesiyle bu temsilciler (nakib), henüz Medine'de siyasî bir insan topluluğu olmadığı sırada Müslüman halkın işlerini görmek üzere görevlendirilmişlerdi. Hz. Peygamber Mekke'den hicret etmeden önce yapılan bu nakib görevlendirmeleri, bir anlamda, her bir nakibin vali gibi olduğunu düşündürmektedir. Bu uygulama ilerleyen yıllarda da devam etti. Yeni kabileler İslâm'ı kabul ettikçe Allah Rasûlü, kendi nakibi olarak aralarından bir başkan tayin ediyordu. Bu nakiblerin kabile mescidinin imamlığını yapmak, kabile mensupları arasında çıkan ihtilaflarda hakemlik yapmak ve askerî bir sefer esnasında kendi kabilesinin teşkil ettiği birliklere kumandanlık etmek gibi yetkileri vardı. Ayrıca bu temsilciler ileride ortaya çıkacak olan vergi toplanması ya da bir diyet ödenmesi gibi durumlarda tahsildarın irtibata geçeceği kimselerdi. Yani bu temsilciler, kendi kabilesinin idarî amiri ve gerek kendi adına gerekse bütün kabile mensupları adına "biat" ettiği devlet başkanının nakibi olmuş oluyordu (Hamidullah, 1993: II, 912).

c. Hz. Peygamber Döneminde Üseyd b. Hudayr

Hz. Peygamber'in 622 yılında Mekke'den Medine'ye göçüyle tamamlanan hicretten sonra İslâm'ın Medine dönemi başlamış oldu. İslâm Devleti'nin temellerinin atıldığı bu dönemde birçok önemli ictimâî ve siyasî olaylar olmuştur. Arap kabilecilik anlayışını göz önünde bulundurduğumuzda kabilesinin temsilcisi ve liderlerinden biri olan Üseyd b. Hudayr'ın, bu sosyal ve siyasî olaylarda başrol oynayanlardan biri olduğunu söyleyebiliriz.

Hz. Peygamber; evlerini, mallarını, doğup büyüdüğü vatanlarını terk edip Medine'ye hicret etmek zorunda kalan Mekkeli Müslümanlar ile ev sahibi konumundaki Medineli Müslümanları kardeş ilan etti. Bir tarafta sahip oldukları her şeyi Allah'ın dini için Mekke'de bırakan muhacirler, diğer tarafta ise bunlara kucak açan Medineli ensâr vardı (Akbaş, 2010: 62). Üseyd b. Hudayr da bu kardeşlik tesisinde Hz. Peygamber tarafından ilk Müslümanlardan kabul edilen Zeyd b. Hârise ile kardeş ilan edildi (İbn Sa'd, 1985: III, 605; İbn Abdilber, 1992: I, 93; İbnü'l Esîr, 1989: I, 112). Böylece Üseyd, Hz. Peygamber'in evlatlığı olan, Taif'te Allah Rasûlü'ne arkadaşlık yapan ve bazı askerî seferde ordu komutanlığı yapacak olan Zeyd ile aynı mekânı paylaşmaya başlamış oldu. Bu kardeşlik esnasındaki ilişkilerine dair bir bilgiye ulaşamasak da; muahâtın diğer örneklerden hareketle Üseyd b. Hudayr'ın, Zeyd b. Hârise'ye evini açtığını ve geçimlerini sağlamak için beraber çalıştıklarını söyleyebiliriz.

Üseyd, cahiliyyede okuma yazma bilmesiyle "*el-Kâmil*" sıfatını almış biriydi. O dönemdeki sayıları az olan okuma yazma bilen kişilerden biri olması sebebiyle, Hz. Peygamber tarafından kendisine öğretmenlik görevi verilmişti. Öğretmenlerin ilki Mus'ab b. Umeyr olmakla birlikte Hz. Peygamber, değişik vesilelerle farklı zamanlarda başka öğretmenler de görevlendirmişti. Bu öğretmenlerden bir grubu eserinde aktaran Kettâni, öğretmenlerle ilgili şu bilgileri vermektedir:

Ebû Ubeyde b. Cerrah bu öğretmen grubu içerisinde yer almaktaydı. Yemen elçileri Allah Rasûlü'ne geldiklerinde, Hz. Peygamber'den kendilerine İslâm'ı ve sünneti öğretecek birisini göndermesini istediler. Rasûlüllah da Ebû Ubeyde b. Cerrah'ın elinden tutarak "Şu, bu ümmetin emindir" dedi. Râfî b. Mâlik el-Ensâri de öğretmenlerdendi. Yusuf sûresini Medine'ye ilk getiren kimse olduğu İbn İshak'tan rivâyet edilmiştir. Ayrıca Hz. Peygamber'in Akabe'de Râfî'ye, geçmiş on yıl boyunca vahyedilen âyetleri verdiği, Râfî'nin de Medine'ye geldiğinde kavmini toplayarak vahiyleri onlara okuduğu da rivâyet edilmiştir. Bu öğretmenlerden biri de Üseyd b. Hudayr'dır. Hz. Peygamber, Taif'i muhasara ettiği gün kendisine gelen kölelerden biri olan İbrahim b. Cabir'i azat etmiş ve onu Üseyd b. Hudayr'a göndererek onun geçimini sağlamasını ve ona dini bilgiler öğretmesini emretmişti (Kettânî, 1990: I, 124). Rivayetten anlaşılacağı üzere Üseyd, ona hem öğretmenlik yapmakla hem de onun geçimini sağlamakla görevlendirilmişti.

Üseyd b. Hudayr okuma yazma bilmesi nedeniyle Hz. Peygamber tarafından kâtiplikle de görevlendirilmiştir. Allah Rasûlü döneminde başta vahiylerin yazılması olmak üzere; siyasî

yazışmalar, nüfus sayımı, hükümdarlara gönderilen mektuplar, sulh ve ittifak anlaşmaları gibi çeşitli alanlarda yazıya ihtiyaç duyulmuştur (Palabıyık, 2007: 45-46). Kâtiplik dendiğinde akla ilk gelen vahiy kâtipliği olup genellikle sayıları kırk (Karagöz, 2007: 679) civarında kabul edilse de Hz. Peygamber'in kurmuş olduğu devlet kadrosunda onun muhtelif yazı işlerine bakan çok sayıda kâtip bulunmaktaydı. Bu kâtiplerin sayılarını altmışa kadar çıkararak değerlendirmelerde ismi zikredilenlerden biri de Üseyd b. Hudayr'dır (Palabıyık, 2007: 58-60; Dayhan, 2012: 364). Ancak Üseyd b. Hudayr'ın, vahiylerin yazılması işinde mi yoksa yazının gerekli olduğu diğer alanlarda mı kâtiplik yaptığı konusunda herhangi bir bilgiye rastlayamadık. Bununla birlikte kâtiplikle görevlendirilmiş olması dahi bu sahâbenin toplum içindeki değerini göstermesi açısından kayda değerdir.

d.Üseyd b. Hudayr'ın Katıldığı Savaşlar

Allah Rasûlü ve Müslümanlar Medine'ye hicret ettikten sonra müşriklerin baskı ve zulümlerinden kurtulmuşlardı. Ancak Mekke müşrikleri Müslümanları burada da rahat bırakmak niyetinde değillerdi. Çünkü Medine şehri, Mekke'nin en önemli geçim kaynağı olan ticaret işinin yapıldığı yolun üzerindeydi. Bu nedenle müşrikler Müslümanların orada rahat bir şekilde yaşamalarından ve güçlenmelerinden rahatsızlık duyuyorlardı. Bu ve benzeri nedenlerle Hz. Peygamber başta Mekkeliler olmak üzere çeşitli gruplarla savaşmak durumunda kalmıştır. Kabilesinin liderlerinden olan Üseyd b. Hudayr da bu savaşlarda önemli görevler üstlenerek; başarılı olunmasında büyük yararlılıklar göstermiştir.

1. Bedir Savaşı

Hicret'in ikinci yılında, Hz. Peygamber ve Müslümanların, müşrik Kureyş'in kervanını ele geçirme girişimi üzerine Bedir savaşı meydana geldi. Ramazan ayında meydana gelen savaş Bedir kuyularının yanında gerçekleşti. Savaşın sonunda ise Allah'ın izni ve yardımıyla İslâm ordusu kesin bir zafer kazanarak müşrik ordusundan ganimet ve esirler elde etti (İbn Hişâm, 2001: II, 338-370; Taberî, 1992: IV, 256-341; İbn Kesîr, 1994: III, 367-456; Sarıçam, 2011: 154-167).

Bedir Savaşı'nda Üseyd b. Hudayr'ın olup olmadığı konusu ihtilafıdır. Genel kanaat onun bu savaşa katılmadığı yönündedir. İbn Sa'd'ın rivâyetine göre Üseyd b. Hudayr, Hz. Peygamber Bedir'den dönünce onun yanına gidip: "Seni zafere ulaştıran Allah'a hamdolsun, gözün aydın olsun!" diyerek sevincini dile getirdikten sonra yemin ederek: "Düşmanla karşılaşılacağını zannetmediğini, bundan dolayı çıkmadığını belirtti ve eğer böyle olacağını bilseydim geri kalmazdım" deyince, Hz. Peygamber de "doğru söyledin" dedi (İbn Sa'd, 1985: III, 605).

Bu rivâyete rağmen İbnü'l-Esîr *Üsdü'l-Ğâbe* adlı eserinde Üseyd b. Hudayr'ı anlattığı bölümdeşu bilgiyi vermektedir: Onun, Bedir'e katılması konusunda ihtilaf edilmiştir. İbn İshak ve İbn Kelbî, onun Bedir'e katılmadığını söylerken ikisinin dışındakiler ise Bedir'e katıldığını (İbnü'l-Esîr, 1989: I, 112) belirtmektedir. Yine İbn Abdilber *el-İstî'âb* eserinde, İbn İshak dışındakilerin onun Bedir'e katıldığını Rivâyet ettiklerini belirtmektedir (İbn Abdilber, 1992: I, 93).

Bu konuda en farklı anlatımları ise İbnü'l-Esîri'nin *el-Kâmil* adlı eserinde görmekteyiz. Yazar, Evs ve Hazrec kabileleri arasında cahiliyyede meydana gelen Bâkî' Vakası'nı anlattığı bölümde: "... Evs kabilesi mensupları, Esheloğullarından Üseyd'in babası Hudayr b. Simâk'ı kendilerine başkan seçtiler. Hudayr'ın oğlu Üseyd ise Hz. Peygamber ile sohbetinde bulunmak suretiyle sahâbe arasına girmiş ve Bedir Savaşı'na katılmıştı" (İbnü'l-Esîr, 1985: I, 640) derken; Bedir Savaşı'nı anlattığı bölümde ise şöyle bir tespit bulunmaktadı: "Rasûlüllah bir kısım savaşmak isteyenleri de küçük bulduğu için geri çevirmişti. Bunlar arasında Abdullah b. Ömer, Râfi b. Hudeyc, Berâ b. Âzib, Zeyd b. Sâbit ve Üseyd b. Hudayr vardı" (İbnü'l-Esîr, 1985: II, 133) demektedir.

Aynı eserde yer alan bu iki zıt bilginin çelişkili olduğu ortadadır. Ancak Üseyd b. Hudayr'ın yaşı küçük diye Bedir Savaşı'na Hz. Peygamber tarafından alınmadığı bilgisinin yanlış olduğu da açıktır. Çünkü Üseyd b. Hudayr Birinci Akabe'den sonra Müslüman olmuş ve İkinci Akabe'de kabilesinin temsilcisi seçilmiştir. Üstelik Bedir Savaşı hicretin ikinci yılında olduğuna göre Üseyd b. Hudayr Müslüman olurken -ki kabilesinin İslâm'a girmesindeki en önemli adımdır- ve nakib seçilirken daha çocuk yaştaydı demek olur ki, bunun doğru olması

düşünülemez.

Üseyd b. Hudayr'ın Bedir Savaşı'na katılmadığı kanaati yukarıda belirttiğimiz İbn Sa'd'ın rivâyetine dayanmaktadır. Ancak İbn Asâkir, eserinde Muhammed b. İshak'tan yaptığı rivâyette, Üseyd'in nesebini verdikten sonra, nakib olduğunu ve Rasûlüllah'la beraber Bedir'e katıldığını ifade etmektedir. Rivâyetin devamında ise bu durumun bir zan olduğunu söyleyerek İbn Sa'd'ın rivâyetini zikretmektedir. Aynı eserde Halife b. Hayyât'tan nakledilen diğer bir rivâyette de yine Üseyd b. Hudayr'ın nesebi uzunca zikredilip, ardından künyelerine değinildikten sonra Bedir Savaşı'na katıldığı belirtilmektedir (İbn Asâkir, 1995: IX, 77).

Onun Bedir'e katıldığını kabul edenlerden biri de İbn Hacer'dir. Eseri *el-İsabe'*de, İbn es-Seken'den naklettiği rivâyetinde: "Hem Bedir Savaşı'nda hem de Akabe'de bulunmuştur ve nakiblerden biridir" demektedir. İsim zikretmeden bazı kimselerin, Üseyd b. Hudayr'ın Bedir'e katıldığını kabul etmediklerini de belirtmektedir (İbn Hacer, 2010, I, 70-71). İbn Hacer diğer bir eserinde ise, onun Bedir'e katılması konusunun ihtilafı olduğunu söylemektedir (İbn Hacer, 1968: I, 347).

Bazı rivâyetlerde Üseyd b. Hudayr tanıtılırken, "ensâriyyûn (أيراصن)", "akabiyyûn (أيردب)", "bedriyyûn (أيردب)" şeklinde ifadelerle rastlamaktayız (Taberâni, 1984: I, 203; el-Esbehâni, 1999: II, 280) Bunlardan ilkinin "Ensârdan'dır", ikincisini de "Akabe ehliendir" diye anladığımızda üçüncüsünü de "Bedir ehliendir" diye anlamlandırmış oluruz ki buradan da onun Bedir'e katılmış olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Ancak bütün bu rivâyetlerden sonra Üseyd b. Hudayr'ın Bedir Savaşı'na katılmış olma ihtimali yüksek gibi görünse de, yine de bu durumun ihtilafı bir konu olduğu anlaşılmaktadır. İbn Sa'd'ın rivâyetinde Üseyd, Allah Rasûlü'ne mazeretini bildirerek Bedir'e niçin katılmadığını söyleyince Hz. Peygamber ona "Doğru söyledin" diyerek katılmamasını mazur görmüştür. Ayrıca ileride de göreceğimiz üzere Üseyd b. Hudayr, Bedir'den sonraki bütün savaşlarda yer almış ve büyük yararlılıklar göstermiştir. Bütün bu değerlendirmelerden sonra: Üseyd b. Hudayr, Bedir'e katılmamış olsa bile, mazeretindeki beyanından da anlaşılacağı üzere, durumu bilseydi kesinlikle bu savaştan geri kalmazdı, sonucuna ulaşmak mümkündür.

2. Uhud Savaşı

Bedir Savaşı'ndan bir yıl sonra Kureys, Bedir'in intikamını almak üzere Ebû Süfyan komutasında üç bin kişilik bir ordu hazırlayarak Medine üzerine sefere çıktı. Hz. Peygamber'in Mekke'de oturan amcası Abbas, Mekke'nin savaş hazırlıklarını mektupla Hz. Peygamber'e bildirdi. Medine'de durumun çok kritik olduğu zamanlar yaşandı. Öyle ki ashâbdan Sa'd b. Ubade, Sa'd b. Muâz ve Üseyd b. Hudayr düşmanın şehre yaklaştığı geceyi mescitte Hz. Peygamber'in kapısında nöbet tutarak geçirdiler (Vâkîdî, 1984, I, 208-210). Yapılan istişare neticesinde düşmanın şehir dışında karşılanması kararlaştırıldı. Hicret'in üçüncü yılı, Şevval ayında gerçekleşen savaşta başta her şey yolunda giderken durum bir anda tersine dönmüş, okçuların yerlerini terk etmesiyle de İslâm ordusu iki ateş arasında kalarak ağır bir yenilgi almıştı. Hz. Peygamber yaralanmış, dişi kırılmış ve hatta bir ara öldürüldüğü bile söylenmişti. Bu savaşta aralarında Hz. Hamza ve İlk Müslümanlardan Mus'ab b. Umeyr'in de bulunduğu yetmiş Müslüman şehit olmuştu (İbn Hişâm, 2001: III, 83-180; Taberî, 1992: IV, 370-424; İbn Kesîr, 1994: IV, 22-83; Apak, 2012: 271-277).

Hz. Peygamber aslında bu savaşta Medine'de kalmak istemişti, ancak çoğunluğun görüşüne uyarak şehir dışına çıkmayı kabul etmişti. Durumun farkına varan Üseyd b. Hudayr ve Sa'd b. Muâz gelerek Müslümanlara: "Siz Allah'ın elçisini istemeyerek çıkmaya zorladınız. İşi ona bırakmalıydınız. O, işin gereğini sizden daha iyi bilir" diyerek şehrin dışında savaş yapılma taraftarı olan Müslümanları azarladılar. Bundan sonra onlar pişman olup Hz. Peygamber'e gelerek özür beyan edip ısrarlarından vazgeçtiklerini söyledilerse de Hz. Peygamber verilen karardan dönmedi (İbn Sa'd, 1985: II, 38; Ahmet Cevdet Paşa, 1997: I, 150).

Üseyd b. Hudayr Uhud Savaşı'nda kabilesinin sancağını taşıyordu (Rahman, 2003: I, 540; Algül, 1991: I, 380). İbn Sa'd, bu çetin savaşta Üsyd b. Hudayr'ın yedi yerinden yaralandığını, insanların dağıldığı sırada onun Hz. Peygamber'in yanında sebat edenlerden olduğunu aktarmaktadır (İbn Sa'd, 1985: III, 605). Hz. Aişe'den gelen başka bir rivâyette ise şöyle belirtilmektedir: "Uhud'dan haber alabilmek için Rasûlüllah'ın çıktığı yere doğru gittik.

Fecir doğunca güçlü kuvvetli bir adamın geldiğini gördük, bir de baktık ki o, Üseyd b. Hudaýr'mış" dedik (İbn Kesîr, 1994: IV, 75).Uhud Savaşı'nda İslâm ordusunun düştüğü durum dikkate alındığında; kabilesinin sancağını taşıyan Üseyd b. Hudaýr'ın ortaya koyduğu cesaret ve kahramanlık daha kötü neticelerin ortaya çıkmasına engel olmuştur. Böylece başta Üseyd olmak üzere az sayıda kişinin gayreti ve sebatı sayesinde İslâm ordusu toptan imha olmaktan kurtulmuş; daha da önemlisi o, Allah Rasûlü'nün salimen Uhud dağına sığınabilmesine katkı sağlamıştır.

Uhud Savaşı'ndan sonra Medine tam bir matem yeri idi. Hz. Peygamber Üseyd b. Hudaýr'ın kabilesi olan Abdüleşheloğulları'nın yakınından geçerken ağlayanları görünce gözleri doldu ve ağlamaklı bir şekilde: "Fakat Hamza'ya kimse ağlamıyor" dedi. Üseyd b. Hudaýr ve Sa'd b. Muâz dönüp geldiklerinde bunu duyunca, hemen hanım sahâbilerden bir grubu Rasûlüllah'ın yanına gönderdiler ve orada Hz. Peygamber'in amcası için ağlamalarını emrettiler. Allah Rasûlü durumu görünce bu hanımları kadınları gönderdi (İbn Kesîr, 1994: IV, 85-86). Üseyd ve Sa'd, bu davranışlarıyla Allah Rasûlü'nün üzüntüsünü paylaşmak istemişlerdi.

Uhud savaşından bir müddet sonra Bi'ri Ma'ûne olayı meydana geldi. Bu elim faciadan kurtulmayı başaran bir kişi, düşman zannederek yanlışlıkla iki kişiyi öldürdü. Bu iki kişinin diyetini ödemek için Yahudilerden üzerlerine düşen payı almak üzere Hz. Peygamber, ashâbdan bazı kimselerle birlikte Benû Nadîr Yahudilerinin mahallesine gitti. Üseyd b. Hudaýr da Hz. Peygamber'le oraya gidenlerdendi (Taberî, 1992: V, 446; Algül, 1991: I, 409).Üseyd'in burada bulunması hem nakiblik görevinin gereği hem de kabile liderliğinin kendisine yüklemiş olduğu bir sorumluluktan kaynaklanmaktaydı. Hz. Peygamber Medine'nin önde gelenlerini yanına alarak Yahudilerin yanına gitmesi, onlara antlaşma gereği yükümlülüklerini yerine getirmeleri gerektiğini güçlü bir şekilde ifade etmeyi amaçlamış olmasındandır.

Uhud savaşında Mekkeliler galip geldikleri halde Ebû Süfyân savaştan istediğini tam anlamıyla elde edemeyince Hz. Peygamber'e suikast yapmak için Medine'ye birini göndermeye karar verdi.Bunun için tuttuğu adam gizlice yola çıkıp Medine'ye varıncaHz. Peygamber'in Abdüleşheloğulları'nın mescidinde olduğunu öğrendi. Allah Rasûlü, Üseyd b. Hudaýr'ın da aralarında bulunduğu bir grup ashâbıyla oturuyordu.Bedevî, Hz. Peygambere doğru ilerlemeye başladığında Üseyd b. Hudaýr adamın elbisesini hızlıca aşağı doğru çekince hançeri gördü. Üseyd adamın boğazına sarılarak onu etkisiz hale getirdi (Sarıçam, 2011: 177-179). Farklı bir anlatımda ise olay şu şekilde meydana gelmiştir: Adam, Abdûlmuttalib'in oğlu hanginizdir, diye sorup Hz. Peygamber kendini tanıttikten sonra, Allah Rasûlü'nün kulağına eğilip bir şey fısıldayacak gibi yaptığı sırada Üseyd b. Hudaýr onu tutup çekti ve: "Allah Rasûlü'nden uzak dur!" dedi ve elini adamın eteğinin altına sokunca hançeri gördü. Üseyd: "Ya Rasûlallah! Bu adam suikastçıdır, haindir" dedi. Adam telaşlanıp Hz. Peygamber'den eman diledi. Bu sırada Üseyd b. Hudaýr onu tutarak çenesine vurmaya başlamıştı. Adam durumu anlattıktan sonra Hz. Peygamber onu, Üseyd b. Hudaýr'a teslim etti ve geceyi Üseyd'in yanında tutsak olarak geçirdi (İbn Kesîr, 1994: IV, 119-120).

Aktarılan bu suikast girişimi, Üseyd b. Hudaýr'ın cesareti ve ferasetini göstermesi açısından önemlidir. Ayrıca Allah Rasûlü'nün suikastçıyı Üseyd'e teslim etmesi, onun güvenilirliğini göstermesi açısından kayda değerdir. Bunun yanında belki de Hz. Peygamber Üseyd'i, adamdan yeni bilgiler elde etmekle ve adamın asıl maksadını öğrenmekle de görevlendirmiş olabilir.

3. Hendek Savaşı

Hicretin V. yılına gelindiğinde Medine'den sürülen ve Hayber'e yerleşen Yahudilerin de kıskırtmalarıyla Kureys, çevre kabilelerin de desteğini alarak Ebû Süfyân komutasındaki on binden fazla kişinin katıldığı büyük bir orduyla Medine üzerine doğru yola çıktı (Mahmudov, 2010: 131-132). Müşriklerin ittifakını bozmak için Hz. Peygamber, Gatafan komutanlarından kuşatmayı terk etmeleri halinde Medine mahsulünün üçte birini vermeyi teklif etmiş, ancak Gatafanlılar bu teklife razı olmayıp ürünün yarısını istemişlerdi. Tarihi kaynaklarımızın geneli Hz. Peygamber'in bu konuyu ensâr liderlerinden Sa'd b. Muâz ve Sa'd b. Ubâde ile istişare ettiği ve de ensâr temsilcileri böyle bir şeye gerek olmadığını söyleyince anlaşmanın

yapılmadığını belirtirler. Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzî* adlı eserinde ise olayı şöyle aktarmaktadır:

Uyeyne b. Hısn, Ahzâb (Hendek) günü Kureysîlerle birleşerek Hz. Peygamber'le savaşa gelen Gatafan oğullarının liderlerinden biriydi. Rasûlullah ve ashâbı mahsur kaldıklarında Hz. Peygamber ona, Hâris b. Avf ile: "Size Medine hurmalarının üçte birini versem adamlarınızla beraber dönüp gider misiniz?" diye haber gönderdi. Onlar buna razı oldular ve Hz. Peygamber ile bir araya gelip sulh antlaşmasını yazmak için kalem ve kâğıt getirildi. Üseyd b. Hudayr geldiğinde Uyeyne, Allah Rasûlü'nün huzurunda ayaklarını uzatmış duruyordu. Üseyd ona: "Bana bak tilki gözlü! Topla ayaklarını. Vallahi şurada Peygamber olmasa seni mızrakla oyardım!" deyip sonra Allah Rasûlüne gelerek: "Ya Rasûlallah! Eğer bu sana Allah'ın gökten verdiği bir emir ise haydi imzala! Ama öyle değilse vallahi bunlara kılıçtan başka bir şey vermeyelim!" dedi. Sa'd b. Muâz ve Sa'd b. Ubâde de aynı şekilde konuşunca Rasûlullah "Anlaşma metni yırtılmıştır" buyurup kâğıdı yırttı. Onlar da: "Vallahi, onlardan hiçbir şey almayı beceremedik" diyerek geri döndüler. Gatafanlılar gelip: "Ne oldu?" diye sorunca: "Vallahi, biz çok şuurlu bir toplum gördük. Canlarını Peygamberlerinin önüne siper etmişler" dediler (Vâkıdî, 1984: II, 477-478). Hendek Savaşı'ndaki bu olayda, Üseyd'in düşman karşısında nasıl kararlı olduğunu müşâhede ettiğimiz gibi; onun Hz. Peygamber'e karşı ne kadar saygılı davrandığını ve ona karşı teslimiyetinin de derecesini görmüş olmalıyız.

Üseyd b. Hudayr'ın, bu savaşta en önemli görevlerinden biri, düşmanın Halid b. Velid komutasındaki atlı birliklerin saldırılarına karşı hendeği korumakla görevli iki yüz kişilik grubun komutanlığını yapmaktı (Dayhan, 2012: 364). Cahiliyye döneminde iyi bir ok atıcısı olduğu için "*el-Kamil*" diye adlandırılan Üseyd ve komutasındakilerin, kuşatmanın en sıkıntılı gecelerinden birindeki mücadelesi şöyle anlatılmaktadır:

Üseyd b. Hudayr, arkadaşlarıyla birlikte hendeği beklemekteydi. Amr b. Âs'ın kumandasında keşifle görevli yüz kadar müşrik süvarisi, hendeğin sığıracarak geçilebilecek yerine kadar gelip dayanmışlardı. Bunlar, Müslümanlara ansızın baskın yapmak istiyorlardı. Üseyd b. Hudayr, arkasında arkadaşları olduğu halde onlara doğru ilerledi. Onları taş ve oka tutarak püskürttüler (Köksal, 1999: V, 66-67). Üseyd'in, komutasındaki askerlerle yaşadığı diğer bir baskın İbn Sa'd'dan rivâyetle şöyle anlatılmaktadır: Üseyd b. Hudayr, Müslümanlardan iki yüz kişilik bir kuvvetle hendek üzerinde nöbetçiydi. Nöbetçiler, hendeğin kıyısında buldukları sırada, ani bir şekilde Halid b. Velid'in kumandasındaki süvari birliğinin hücumuna uğradılar. Nöbetçiler bir müddet onlara karşı koydular. Bu çarpışmada müşrikler arasında bulunan Vahşi, Selimeoğullarından Tufeyl b. Numan'ı mızraklayıp şehit etti (İbn Sa'd, 1985: II, 68; Köksal, 1999: V, 83). Hendek savaşının önemli bir çarpışma olmadan Müslümanların lehine sonuçlanmasındaki en önemli etken, iki ordu arasındaki hendekti. Ancak rivayetlerden anlaşılacağı üzere hendeğin bazı kısımları istenilen ölçülerde kazılamamıştı. Bu nedenle savaşta en önemli strateji hendeğin düşman tarafından geçilmesine mani olmaktı. Bu bölgeleri korumakla görevli olan Üseyd ve emrindeki askerler sayesinde düşman ordusunun hendeği geçmesi engellenerek, İslâm ordusunun savaşı kazanması sağlandı.

Hendek Savaşı'nda hendeğin korunmasında önemli rol oynayan Üseyd b. Hudayr, Ahzâb ordusunun çekilmesinden sonra Kurayza'ya giden orduda da yer aldı. Üseyd b. Hudayr'ın Benû Kurayza Yahudilerine karşı takındığı tavır şöyle anlatılmaktadır: Üseyd, yanında Hz. Peygamber de olduğu bir sırada Benû Kurayza kalelerinin yakınlarına geldi. O, Hz. Peygamber'den önce davranıp: "Ey Allah'ın düşmanları! Sizler açıktan ölünceye kadar kalenizi kuşatmaya devam edeceğiz! Sizler ancak yuvalarına tıklmış tilki hükmündesiniz!" dedi. Benû Kurayza Yahudileri: "Ey Hudayr'ın oğlu! Biz Hazreclilerin değil, sizin müttefiğininiz!" dediler ve korktular. Üseyd b. Hudayr: "Artık sizinle aramızda ne ahit ne de antlaşma vardır!" dedi (Vâkıdî, 1984: II, 499). Üseyd böyle davranarak cahiliyyede müttefik oldukları Kurayza'nın ihaneti karşısında, onların cezalandırılması kararlılığını göstermiştir. Kabile lideri olarak Üseyd'in bu sert ve karalı tavrı Kurayza Yahudileri üzerinde psikolojik olarak da etkili olmuş olmalıdır.

Hendek Savaşı'nda yaralanan Sa'd b. Muâz, Kureyza Yahudileri hakkında hükmünü verdikten sonra Medine'ye döndü. Mesciddeki çadırında yattığı sırada aldığı yaradeşilip kan yeniden akmaya başladı ve bunun neticesinde vefat etti (Danış, 2010: 43-44). Üseyd b. Hudayr,

kendisiyle birlikte Evs'in lideri ve aynı zamanda amcasının oğlu olan Sa'd b. Muâz'ın cenaze ve defin işlerinde yer aldı. Vâkıdî ve İbn Sa'd'ın rivâyetlerine göre Sa'd b. Muâz yıkanırken Hz. Peygamber onun yanında bulunuyor, Hâris b. Evs b. Muâz ile Üseyd b. Hudayr ve Seleme b. Selâme su döküyordu. Kabrin içine Haris b. Evs b. Muâz ile Üseyd b. Hudayr, Ebû Naile, (İbnü'l Cevzî, 1995: III, 246) Silkân b. Selâme ve Seleme b. Selâme indi. Allah Rasûlü ise ayakta durmaktaydı (Vâkıdî, 1984: II, 527-529; İbn Sa'd, 1985: III, 431-432). Böylece Üseyd, akrabası ve kendisiyle aynı gün Mus'ab b. Umeyr'in vasıtasıyla Müslüman olan bu büyük sahâbeye son görevini yaptı. Sa'd'ın vefatıyla Evs kabilesinin liderliğini Üseyd b. Hudayr üstlenmiş oldu.

Üseyd b. Hudayr Hendek Gazvesi'nden sonra, Gatafan kabilesinden bir grubun Medine'ye baskın yapmak için hazırlık yaptıkları haberi üzerine, küçük bir birlikle harekete geçerek buna engel olmuştur (Ülkü, 1982: 817).

4. Benû Mustalik Gazvesi

Hz. Peygamber, Medine'nin çevresindeki kabilelere çeşitli nedenlerle birçok sefer düzenlemiştir. Bunlardan biri de Benû Mustalik Gazvesi'dir. Bu gazvede Hz. Peygamber'in eşlerinden Hz. Aişe de bulunuyordu. Çok sayıda münafık da bu gazveye İslâm ordusu ile birlikte katılmış ve en iyi yaptıkları iş olan toplumda bozgunculuk çıkarma, Müslümanlar arasına tefrika sokma işlerinin en alçakçasını bu sefer sırasında gerçekleştirmişlerdir. İslâm Tarihi'nde "İfk" hadisesi diye bilinen ve Allah Rasûlü'nün eşlerinden Hz. Aişe'nin töhmet altında bırakıldığı olay bu gazve sırasında meydana gelmiştir. Bu gazvenin Hicret'in dördüncü, beşinci ve altıncı yılında gerçekleştiğine dair rivâyetler vardır (İbn Kesîr, 1994: IV, 266).

Münafıklar, bu sefer sırasında iki önemli bozgunculuk yapmışlardır. Bunlardan ilki özetle şöyledir: Konaklama yerindeki kuyunun başında ensârla muhacir arasında su yüzünden kavga çıkınca; Abdullah b. Übey b. Selül: *"Bu muhacirler böyle mi yapıyorlar? Bize hükmettikleri yetmezmiş gibi soy ve sopta bize karşı övündüler. Onlarla bizim durumumuz evvelkilerin şu sözü gibidir: "Köpeği besle ki seni yesin!"(bizdeki besle kargayı oysun gözünü) Andolsun ki eğer Medine'ye dönersek elbette güçlü olanımız, zelil olanları oradan kovacaktır!* Sonra da devamla yanındakilere: *"Bu, kendi kendinize yaptığımız bir şeydir. Onları beldenize yerleştirdiniz, mallarımızı onlarla paylaştınız. Eğer ellerinizdekilerden onlara vermezseniz başka bir yere gideceklerdir"* dedi. Bu sözler Allah Rasûlü'ne ulaşınca orduya hemen hareket emri verdi (İbn Kesîr, 1994: IV, 268).

Bunu gören Üseyd b. Hudayr, Hz. Peygamber'e gelip selam verdikten sonra: *"Ya Rasûlallah! Âdetin olmayan bir saatte yola çıktın, sen böyle yapmazdın"* deyince Hz. Peygamber: *"Arkadaşının dediği şeyi işitmedin mi?"* Üseyd: *"Hangi arkadaş"* diye sordu? Allah Rasûlü: *"Abdullah b. Übey!"* dedi. Bunun üzerine Üseyd: *"Ne dedi ki?"* diye sorunca Hz. Peygamber, durumu ona anlattı. Bu sefer Üseyd b. Hudayr: *"Ya Rasûlallah, eğer dilersen sen onu Medine'den çıkartırsın. Vallahi o zelildir, sen ise azizsin. Ancak sen gene de ona lütufta bulun. Vallahi, Allah seni bize getirdiğinde kavmi ona taç giydirmek için elmas ve yakuttan değerli taşlar diziyorlardı. O senin ondan yönetimi aldığını biliyor"* dedi (İbn Hişâm, 2001: III, 401). Üseyd b. Hudayr bu şekilde söyleyerek münafıkların başı olan bu adamı korumayı düşünmüyordu elbette. Bir lider olarak Üseyd b. Hudayr'ın buradaki davranışında bu gün bizlerin örnek alabileceği önemli durumlar vardır. Öncelikle Üseyd, Abdullah b. Übey'in durumunu çok iyi bildiği için Hz. Peygamber'den ona biraz müsamahakâr davranmasını istemiştir. Bunu yaparken de Allah Rasûlü'nün gönlünü almayı ihmal etmemiştir. Bunun yanında bu adam Hazreç kabilesinde önemli bir konuma sahipti ve kabile dengelerinin de gözetilmesi gerekiyordu. İşte Üseyd b. Hudayr bütün bunları düşünmüş ve ağırbaşlı davranarak olayın geçiştirilmesine yardımcı olmuştur. Bu olaydan Hz. Peygamber'in, Üseyd'in görüşlerine değer verdiği sonucunu da çıkartmamız mümkündür.

Münafıkların bu gazvede çıkardıkları ikinci fitne ise "İfk" olayıdır. Yukarıda değindiğimiz olaydan sonra Hz. Peygamber, orduya hareket emri verdiğinde Hz. Aişe, hevdecinde (kadınların binmesi için deve üzerine yerleştirilen üstü örtülü küçük mahfel) zannedilip deveye bindirilmişti. Ancak bir süre sonra onun hevdecinde olmadığı fark edildi. Ordunun arkasını kontrol etmekle görevli olan Safvan b. Muattal Hz. Aişe'yi fark etti ve devesini yaklaştırarak binmesini istedi. Hızla orduya yetişmeye çalıştıysa da orduya yetişemeyip, geceyi yolda geçirdiler ve sabahleyin konaklama yerine ulaştılar. Safvan ve Hz.

Aişe'nin sonradan orduya katılmasını fırsat bilen Abdullah b. Übey onlara iftira edip aleyhlerinde konuşmaya başladı. Olayın üzerinden bir aya yakın zaman geçmesine rağmen olayı aydınlatacak bir vahiy de gelmemişti (İbn Hişâm, 2001: III, 412-413). Hz. Peygamber, dünya hayatında insanın başına gelebilecek en önemli olaylardan birisiyle karşı karşıya kalmıştır. Medine toplumunun bir ay süresince bu hadiseyle meşgul olması, doğal olarak Allah Rasûlü'nü derinden yaralamıştır (Arslan, 2011: 99). Bundan dolayı Allah Rasûlü, olayı ashâptan bazılarıyla istişare ettikten sonra minbere çıkıp insanlara bir konuşma yaptı: *"Ey insanlar! Benim ehlim hakkında bana eziyet veren adamların hali nedir. Ailem hakkında gerçek olmayan şeyleri söylüyorlar. Vallahi ben ailemden ancak iyilik gördüm ve tanıdığım bir adama da iftira ediyorlar. Vallahi ondan da ancak hayır gördüm. Evime ancak benimle birlikte girer"* deyince Üseyd b. Hudayr şöyle karşılık verdi: *"Ya Rasûlallah eğer onlar Evs kabilesi'nden iseler onları hallederiz; eğer onlar, kardeşlerimiz Hazrec kabilesinden iseler sen bize emret, onlar boyunları vurulmayı hak ediyorlar"* dedi. Bu sefer Sa'd b. Ubâde söze girerek: *"Allah'a yemin olsun ki yalan söyledin. Vallahi onlar senin kavminden olsaydı böyle söylemezdin. Bilirsin ki onlar Hazrec kabilesindendi"* dedi. Bunun üzerine Üseyd b. Hudayr şöyle karşılık verdi: *"Allah'a yemin olsun ki sen yalan söyledin ve sen bir münafiksin ve de münafiklardan yana mücadele ediyorsun"* dedi. Bunun üzerine ortam iyice gerginleşti ve neredeyse Evs ve Hazrec arasında savaş olacaktı ki Hz. Peygamber'in araya girmesiyle insanlar sakinleşti. (İbn Hişâm, 2001: III, 412-413).

Mureysî Gazvesi sırasında değindiğimiz bu iki olay, Üseyd b. Hudayr'ın Hz. Peygamber'e, İslâm davasına bağlılığını ve onun eşlerine olan saygısını net bir şekilde ortaya koymaktadır. Ayrıca "İfk" hadisesinde sahâbeden bazılarının hâlâ cahiliyye âdetlerinden dolayı, sırf kendi kabilesinden olduğu için suçluları koruma eğiliminde olmalarına karşı Üseyd'in, kendi kabilesinden de olsa suçlunun cezalandırılacağı kararlılığını göstermesi önemlidir. Âyetin, inananları bu durumun bir iftira olduğunu söylemedikleri gerekçesiyle eleştirdiği dikkate alınır, Üseyd b. Hudayr'ın âyetler inmeden önceki tavrının ne kadar isabetli olduğu ortadadır.

Genel kabule göre teyemmümle ilgili âyetler de bu sefer sırasında indirilmiştir. Farklı kaynaklarda küçük değişikliklerle Hz. Aişe'den rivâyet edilen hadiste olay, özetle şöyledir: Hz. Aişe Allah Rasûlü ile bir seferde iken konaklama yerinde kolyesi kopmuş ve Hz. Peygamber kolyenin aranması için orduyu bekletmişti. Namaz vakti gelmiş, ancak insanların abdest almak için yanlarında su bulunmuyordu. Sabah olunca yüce Allah teyemmüm âyeti'ni (Mâide 5/6) indirince herkes teyemmüm etti. Bundan sonra Üseyd b. Hudayr dedi ki: *"Ey Ebû Bekir ailesi! Bu sizin ilk bereketiniz değildir (Buharî, Teyemmüm, 1).*

Hadisin farklı bir versiyonunda ise Üseyd b. Hudayr'ın, Hz. Peygamber tarafından kaybolan kolyeyi aramak üzere gönderilenlerden biri olduğu belirtilmektedir. Bu hadisin devamında teyemmüm âyeti gelip de insanlar toprakla teyemmüm ettiklerinde Üseyd b. Hudayr Hz. Aişe'ye: *"Allah senin hayrını versin, senin başına hoş olmayan bir iş geliyor da, o iş Müslümanlar hakkında hayırlara vesile oluyor"* dedi (Nesai, Temizlik, 205). Allah Rasûlü'nün böyle özel bir meselede Üseyd b. Hudayr'ı görevlendirmiş olması onun, Hz. Peygamber'e ve ailesine yakınlığını göstermesi açısından önemlidir.

5. Hudeybiye Antlaşması

Üseyd b. Hudayr Hudeybiye antlaşmasında da Hz. Peygamberin yanında bulunanlardandı. Umre niyetiyle yola çıkan Allah Rasûlü ve Müslümanlar Hudeybiye mevkiinde konaklamışlardı. Mekke'ye elçi olarak gönderilen Hz. Osman'ın öldürüldüğüne dair haberler gelince Kur'an'da Allah'ın *"beyat edenlerden razı olduğunu"* (Fetih, 48/18) belirttiği Rıdvan Biat'ı gerçekleşmiştir. Müslümanların aldığı bu karar Mekke'ye ulaştığında, savaşı göze almak istemeyen Kureyş, antlaşmaya mecbur kalmıştı (İbn Hişâm, 2001: III, 424-440; Taberî, 1992: V, 540-601; İbn Kesîr, 1994: IV, 282-296; Öz, 2013: 60-61).

Tarihi kaynaklarımızda bu antlaşmanın maddelerinin yazılışı esnasındaki tartışmalara dair teferruatlı bilgiler bulunmaktadır. Bunlardan birinde *"Allah'ın Rasûlü"* ifadesi, Kureyş'li temsilci tarafından kabul edilmeyip onun yerine *"Abdullah'ın oğlu Muhammed"* yazılması istenmişti. Vâkîdî'nin rivâyetine göre bu sırada Müslümanlar kendilerini tutamadılar, seslerini yükselterek bağıştılar. Ashâbdan bazıları ayağa kalktı ve: *"Biz, Muhammed Rasûlullah'tan*

başkasını yazdırmayız” dediler. Üseyd b. Hudayr ile Sa’d b. Ubâde, Hz. Ali’nin elini tutarak: “Sen, Muhammed Rasûlullah’tan başkasını yazma. Aksi takdirde, aramızı ancak kılıç halleder. Biz ne diye dinimiz uğrunda bu eksikliği, bu hakareti kabul ediyoruz?” dediler. Bunun üzerine Allah Rasûlü, onlara seslerini kismalarını ve susmalarını eliyle işaret etti, onlar da sustular (Vâkîdî, 1984: II, 610-611; GAdban, 1992: II, 41).

Üseyd b. Hudayr’ın Hudeybiye’deki bu tavrını, ashâbdan diğerlerinin yaptığı gibi, halisane duygularla müşrikler karşısında kaybetmiş olmayı kabul etmek istememesi olarak görmek gerekir. Çünkü doğru tarafta olduklarına kalpten inanıyor ve bu uğurda çarpışmak gerekiyorsa onu da yapmaktan çekinmiyordu. Ancak Hz. Peygamber karşısında saygısını korumak gerektiğini de biliyordu. Nitekim Hz. Peygamber, ona susmasını emredince hareketinde ısrarcı olmamış ve yaptığından vazgeçmişti. Oradaki Müslümanların çoğunun yaptığı gibi şartları aleyhlerine gibi görünen bu antlaşmayı, sırf Hz. Peygamber istediği için kabullenmişti. Ayrıca Üseyd b. Hudayr ile Sa’d b. Ubâde’nin bu davranışları, Medine’nin iki lideri olarak birlikte hareket etmek suretiyle daima Hz. Peygamber’in yanında olduklarını göstererek Mekke’ye gözdağı verme amacı da taşıyor olmalıdır. Onlar böyle yaparak Hz. Peygamber’e olan bağlılıklarını ortaya koymuş oluyordular.

Üseyd b. Hudayr Hudeybiye Antlaşmasından sonra gerçekleşen Hayber’in fethinde de bulunmuş, büyük yararlılıklar göstermiş ve kalelerin fethedilmesinde önemli katkıları olmuştu (Nedvi, 1985: III, 299). Hayber fethinde büyük miktarda ganîmet elde edilmişti. Hz. Peygamber ganîmetleri sahiplerine dağıtmak üzere, her yüz hisse için birer başkan, yönetici tayin etmişti. Bu başkanlardan biri de Üseyd b. Hudayr idi. Hz. Ali, Hz. Ömer, Zübeyr b. Avvam, Talha b. Ubeydullah ve Abdurrahman b. Avf da bu başkanlardan birkaçı idi (Köksal, VI, 107-110). Buradan Üseyd b. Hudayr’ın ganîmetleri sahiplerine dağıtmak için görevlendirildiğini öğreniyoruz. Kabilesinin malî işleriyle ilgilenmek de nakiblerin görevlerinden biri olduğu için, bu olay bize Akbe’de nakib seçilen Hz. Üseyd’in görevinin devam ettiğini göstermektedir.

6. Mekke'nin Fethi

Üseyd b. Hudayr, 630 yılında gerçekleşen Mekke’nin fethine de katıldı ve kabilesinin sancağını taşıdı (Algül, 1991: II, 25). Hz. Peygamber’in Mekke’ye girişini eserinde uzunca aktaran Kandehlevî, Hz. Abbas’ın, Ebû Süfyan’a İslâm ordusunun geçişini izlettiği bölümü şöyle aktarmaktadır: Ebû Süfyan: “*Muhammed daha geçmedi mi?*” diye sordu. Hz. Abbas “*daha geçmediğini*” söyledi. Ta ki Hz. Peygamber, Kasva isimli devesine binmiş olduğu halde, Ebû Bekir ile Üseyd b. Hudayr’ın arasında, onlarla konuşarak geçmeye başladı. Hz. Abbas: “*İşte bu, Allah’ın Rasûlüdür. Onun kafilisi muhacir ve ensârdan oluşuyor. Gördüğün gibi hepsi zirhlara bürünmüş, gözlerinden başka bir yerleri görünmüyor ve her askerde bir bayrak bulunuyor*” dedi (Kandehlevî, 1980: I, 200). Üseyd b. Hudayr, İkinci Akabe Biatı’nda Hz. Peygamber ile gizlice buluşmasının üzerinden geçen sekiz yılın ardından bu kez Mekke’ye fetih için gelen ordunun komutanlarından biriydi. Böylece Üseyd b. Hudayr, dünya üzerindeki Müslümanların kiblegâhı olan kutsal Kâbe’nin bulunduğu Mekke şehrinin fethedilmesinde Hz. Peygamber’in en yakınında olanlardan biri olma şerefine nail olmuştu.

Burada Allah Rasûlü’nün bir yanında Hz. Ebû Bekir, diğer yanında ise Üseyd b. Hudayr’ın bulunması anlamlıdır. Hz. Ebû Bekir’i muhacirlerin lideri olarak düşünürsek; Üseyd b. Hudayr da ensârın lideri olarak düşünebiliriz. Bu şekilde Üseyd b. Hudayr, İslâm’ın en büyük fethinde Allah Rasûlü’nün en kritik meseleleri kendisiyle görüştüğü kimselerden biri olmuştur.

7. Huneyn Savaşı

Üseyd b. Hudayr, Fetih’ten sonra gerçekleşen Huneyn Savaşı’nda da kabilesinin sancağını taşımaktaydı (İbn Sa’d, 1985: II, 150; Algül, 1991: I, 503). Huneyn’de Hz. Peygamber, dağılan İslâm ordusunu toplamaya çalışırken; Üseyd b. Hudayr da: “Yetişiniz ey Evsliler! Yetişiniz ey Evsliler!” şeklinde seslenerek Müslümanların dönmelerini sağlamaya çalışmaktaydı (Köksal, 1999: VII, 43-46). Müslümanlar da dönüp düşmana tekrar saldırmaya başladılar. Dağılan düşman ordusundaki çocukların öldürüldüğü haberi Hz. Peygamber’e gelince, Allah Rasûlü bunu yasakladı. Bunu işiten Üseyd b. Hudayr: “Yâ Rasûlallah! Onlar, müşriklerin çocukları değiller mi?” diye sordu. Allah Rasûlü: “Sizin en hayırlılarınız da müşriklerin çocukları

değiller midir? Her çocuk, İslâmı fıtratı üzere doğar, dili dönünceye kadar öyle gider. Daha sonra da ana ve babaları onu ya Yahudileştirir ya Hıristiyanlaştırır ya da Mecûsileştirir!" dedi (Buhârî, 1992: Ceniz 80; Köksal, 1999: VII, 57-58).

Üseyd b. Hudayr böyle bir soru sormakla çocukların öldürülmelerini istemiyordu elbette. Hz. Peygamber'e ve Allah'ın dinine olan bağlılığından olsa gerek, kısa bir süre önce İslâm ordusunu darmadağın eden düşmanı imha etmek adına bu sözleri sarf etmiş olmalıdır. Belki de Üseyd bu şekilde soru sorarak; toplum adına konuşup onlara sözcülük ederek Hz. Peygamber'e bir konuda açıklama yapma imkanı sağlamıştır. Âlemlere rahmet olarak gönderilen Allah Rasûlü de her fırsatta ashâbına ve onlar vasıtasıyla da tüm insanlığa örnek olma görevini bu olayda bir kez daha en iyi şekilde ortaya koymuştur. Bu olayda bir kez daha görüyoruz ki Üseyd b. Hudayr, daima Hz. Peygamber'in yanında bulunarak onun terbiyesi altında yetişmiş nadide sahâbîlerden biridir.

Görüldüğü üzere Üseyd b. Hudayr, Uhud Savaşı'nda olduğu gibi Huneyn'de de dağılan İslâm ordusunda sebat eden az sayıdaki mücahitlerden biri olmuştur. Üseyd, böyle bir ortamda İslâm ordusunun yeniden düzene girip düşman karşısında zafer kazanmasında önemli rol oynamıştır.

Mekke'in fethedilmesiyle Arabistan'da İslâm'a karşı koyacak büyük bir güç kalmadı. Bundan sonra çevre kabilelerden elçiler gelerek Allah Rasûlü ile görüşmeye başladılar. Bu dönemde Üseyd b. Hudayr'ı Hz. Peygamber'e yapılmak istenen diğer bir suikast girişiminde daha görüyoruz: Erbed b. Kays ile Âmir b. Tufeyl b. Mâlik, Medine'ye Rasûlüllah'ı görmek üzere geldiler ve ondan bir takım isteklerde bulundular. Hz. Peygamber bunları kabul etmeyince tehditler savurmaya başladılar. Bu iki adam Hz. Peygamber ile konuştuktan sonra Üseyd b. Hudayr, Âmir b. Tufeyl ile Erbed'in başlarına dürterek: "Hemen buradan çıkın gidin maymunun çocukları!" diyerek onları Medine'den kovdu. Âmir b. Tufeyl, ona: "Sen kimsin?" diye sorunca Üseyd: "Üseyd b. Hudayr'ım!" dedi. Âmir b. Tufeyl: "Hudayr b. Simâk'ın oğlusun öylemi?" dedi. Üseyd b. Hudayr: "Evet!" deyince, Âmir b. Tufeyl: "Baban senden daha hayırlı ve iyiydi!" dedi. Bunun üzerine Üseyd b. Hudayr: "Hayır! Ben senden de, babamdan da hayırlıyım. Çünkü babam müşrikti, sen de müşriksin" dedi (İbn Kesîr, 1994: V, 159-160; Köksal, 1999: VII, 486). Bu tavrıyla Üseyd, bir kez daha cesaretini ve kahramanlığını ortaya koymuştur. Ayrıca Müslümanın, müşrikten daha hayırlı olduğunu söyleyerek, İslâm'a girmenin ne kadar önemli olduğunu göstermiştir.

8. Tebük Seferi

Tebük seferine katılan Üseyd b. Hudayr, sayısı otuz bini bulan İslâm ordusundaki komutanlardan biriydi (Seyithanoğlu, 1989: I, 533). Sıcak, kuraklık, kıtlık, uzaklık ve güçlü düşman gibi unsurlar seferi bir hayli zorlaştırmıştı. Bir savaş olmadan tamamlanan sefer dönüşünde münafıkların, Hz. Peygamber'in devesini uçurumdan yuvarlayarak öldürme girişimi engellendi. Bunun üzerine Üseyd b. Hudayr, bu işe bulaşanların öldürülmesini istediye de, Hz. Peygamber dilleriyle şehâdet getirenlerin öldürülmesinin mümkün olmayacağını söyleyerek buna karşı çıktı (Algül, 1991: II, 31).

Üseyd b. Hudayr Allah Rasûlü'ne gelerek: "Ey Allah'ın Rasûlü, sen dün gece vadi yolundan neden gitmedin? Oysa o yol, boğaz yolundan daha rahat ve daha kolaydı" dedi. Hz. Peygamber: "Ey Ebû Yahya! Dün gece münafıkların yapmak istediklerini biliyor musun? Dar boğazda yokuştayken karanlık oluncaya kadar onu izleyelim. Gece olunca da devenin üzerinden beni düşüreceklerdi" dedi. Bunun üzerine Üseyd b. Hudayr: "Ey Allah'ın Rasûlü! Konakladıkları zaman halkı topla da bu cinâyete teşebbüs edenlerin öldürülmelerini her kabileye emret. İstersen onların kim olduğunu bana bildir. Seni hak dinle gönderen Allah'a yemin ederim ki, çok geçmeden onların başlarını size getiririm. Hazrecilerin liderine de emret, o da kendi kavmindekilerin hakkından gelir. Ey Allah'ın Rasûlü! Bunların yaptıkları yanlarına mı kalacak? Biz daha ne zamana kadar onların yüzüne güleceğiz?" dedi. Hz. Peygamber: "Eğer onları öldürürsem, halkın: "Müşriklerle arasındaki savaş bitince Muhammed ashâbını öldürmeye başladı, diye yaygara çıkaracaklarından çekiniyorum" deyince Üseyd b. Hudayr: "Ey Allah'ın Rasûlü! Onlar senin ashâbın değil ki!" dedi. Hz. Peygamber: "Onlar, Lâ ilâhe İllâllah diyerek şehâdetlerini açıklıyorlar" dedi. Üseyd: "Evet, ama bu şehâdet geçerli değil ki!"

dedi. Bu defa Hz. Peygamber: “Onlar benim Allah’ın Rasûlü olduğumu kabul etmiş değiller mi?” diye sordu. Bunun üzerine Üseyd b. Hudayr: “Evet, ama bu kabul geçerli değil ki!” dedi. Bunun üzerine Allah Rasûlü: “Ben onları öldürmekten men edildim” dedi (el-Muhacir, ts.: IV, 119-123).

Bu olayda Üseyd b. Hudayr’ın karakteristik özelliğine tekrar şahit olmaktayız. Onun düşman karşısındaki tavrı birçok olayda aynıdır. İfk olayında olumsuz hareketlerde bulunanlara karşı tavrı, Huney’de müşrik çocukların öldürülmemelerini isteyen Allah Rasûlü’ne itirazı ve Tebük’te suikastçılara karşı olan duruşuyla her zaman en sert tedbirin uygulanması istemiştir. Bu şekildeki davranışlarıyla Üseyd b. Hudayr Hz. Ömer’le benzerlikler göstermektedir. Çünkü Hz. Ömer de benzer durumlarda Hz. Peygamber’den bu şekilde sert tedbirler uygulamasını istemiştir.

e. Hz. Ebûbekir ve Hz. Ömer Dönemlerinde Üseyd b. Hudayr

Üseyd b. Hudayr, Müslüman oluktan sonra İslâm Tarihi’ndeki tüm olaylarda görev almıştır. Daima Hz. Peygamber’in en yakınında bulunanlardan biri olan Üseyd; Allah Rasûlü’nün vefatından sonra muhacirle ensar arasında ihtilafa dönüşen hilafet meselesinde de kabilesinin lideri olarak etkili olmuştur.

İslâm tarihindeki ilk halife seçimi, aynı zamanda ilk iktidar mücadelesini beraberinde getirmiştir (Zorlu, 2002: 7-8). Bu mücadelede, Hz. Ebû Bekir’in halife seçilmesini sağlayan belirleyici faktörlerden biri de Üseyd b. Hudayr’ın tavrı olmuştur. Benû Sâide Sakîfesi’nde yaşananları anlatan farklı rivâyetlerin birinde Üseyd’in tavrı şu şekilde aktarılmıştır: *Ensârın, bir emir sizden bir emir de bizden olsun teklifi konuşulurken Üseyd b. Hudayr buna itiraz ederek: “Ey ensâr! Allah sizi ensâr diye adlandırarak ve yurdunuzu hicret yurdu yaparak Allah Rasûlü’nün vefatını aranızda takdir ederek sizi nimete kavuşturdu. Bundan dolayı Allah’a şükredin. Bu iş bize değil, Kureys’e aittir. Siz sadece onların tercih edecekleri kimseyi tercih edin ve onların uzaklaşacakları kimseden uzaklaşın”* dedi (Vâkıdî, 1990: 33). Üseyd’in bu konuşmasından sonra Evsliler, Sa’d b. Ubâde’nin halifelik talebine ilgi göstermemiş, böylelikle Hazrec muhacirler karşısında yalnız kalmıştır (Apak, 2004: 100). Üseyd ile ilgili diğer bir Rivâyet ise şu şekildedir: Üseyd b. Hudayr’ın da aralarında bulunduğu Evsli grup kendi aralarında şöyle konuştular: “Eğer halife bir kere Hazrec kabilesinden seçilirse bu üstünlüğün önu bir daha alınmaz. O halde biz de Ebû Bekir’in halifeliğini kabul edelim”(İbnü’l-Esîr, 1985: II, 303-304; Seyithanoğlu, 1989: II, 29). Burada Üseyd b. Hudayr’ın Hz. Ebû Bekir’i desteklemiş olmasını, sadece eskiye dayanan bir çekişmenin tezahürü gibi değerlendirmek bu büyük sahâbeye haksızlık olur. Nitekim Üseyd b. Hudayr, Hz. Ömer’in halife olması konusunda görüşünü soran Hz. Ebû Bekir’e verdiği cevapla halifenin asabiyet duyguları ile seçilemeyeceğini göstermiştir. Buradan hareketle Üseyd’in böyle bir şey söylememiş olması kuvvetle muhtemeldir ki, zaten rivayetten de bu sözü söyleyenin Üseyd olduğuna dair bir anlam çıkmamaktadır. Bütün bunlardan sonra, Hz. Ebû Bekir’in halife seçildiği sırada Üseyd b. Hudayr’ın Evs’in reisi olduğunu göz önünde bulundurduğumuzda, bu husustaki tavrının ilk halifenin seçiminde ne kadar etkili olduğu görülmektedir. Üseyd’in buradaki tavrının nedeni olarak “İfk” olayında Sa’d b. Ubâde ile olan tartışmasının da etkili olduğu söylenebilir. Hatta ikinci rivâyette, asabiyet duyguları ile Hazrecli birinin halife olması yerine muhacirden olan Ebû Bekir’i desteklediği de düşünülebilir. Belki de gerçekten samimiyetinden ve Hz. Ebû Bekir’in bu işe lâyık olan yegâne kişi olduğunu düşündüğünden böyle davranmıştır. Hangisi olursa olsun her durumda İslâm ümmetinin, içine düştüğü bu ilk mücadeleden selamete çıkmasında Üseyd b. Hudayr’ın katkısı büyük olmuştur.

Hz. Ebû Bekir, kendisini müşavere heyetine alarak (Ülkü, 1982: 818) önemli konularda onun görüşlerine başvurmuştu (Dayhan, 2012: 364). Öyle ki Hz. Ebû Bekir, ensârdan hiç kimseyi Üseyd b. Hudayr’a tercih etmezdi, (İbn Hacer, 2010: I, 71) denilmektedir. Onun bu işe liyakati elbette sadece Sakîfe’deki tavrından kaynaklanmıyordu. Üseyd, Medine’de daima görüşüne başvurulacak akıl önderlerinden biriydi ve şehrin iki büyük kabilesinden biri olan Evs’in reisiydi. Hz. Ebû Bekir vefat zamanı yaklaştığında yerine halife olarak Hz. Ömer’i düşündüğünü sahâbeden bazılarıyla paylaştı. Hz. Ebû Bekir’in görüşüne başvurduğu kişilerden biri de Üseyd b. Hudayr idi. Üseyd, Hz. Ebû Bekir’e: “Bu işe güçlü biri gerek ve Ömer bu güce sahip biri olarak hilafete layıktır” dedi (Algül, 1991: II, 231). Böylece Üseyd b.

Hudayr, ilk halifenin seçiminde doğrudan etkili olduktan sonra İslâm Tarihi'nin ikinci halifesinin seçimine de dolaylı olarak katkı sağlamış oldu.

Hz. Ömer de Üseyd b. Hudayr'ı danışma meclisine almış (Ülkü, 1982: 818) ve kendisiyle görüş alışverişinde bulunmuştur. Üseyd, Hz. Ömer'le beraber Câbiye'ye kadar gitmiş; Hz. Ömer'in kumandanları ve sahâbenin önde gelenleriyle burada yaptığı önemli toplantıda hazır bulunmuş ve Kudüs'ün fethine şahit olmuştur (İbn Manzur, 1984: III, 391). Kudüs'ün fethi sırasında Hz. Ömer onu, ensârın ordularının dörtte birine komutan olarak tayin etmiştir (İbn Asâkir, 1995: IX, 73). Üseyd b. Hudayr'ın vefatı da Hz. Ömer'in halifeliği döneminde gerçekleşmiştir (İbn Sa'd, 1985: III, 606). Bu şekilde Üseyd, Mekke'nin fethinde olduğu gibi; Kudüs şehrinin fethinde de İslâm ordusunun komutanlarından biri olma şerefine ulaşmış oldu.

f. Şahsiyeti ve Vefatı

Üseyd b. Hudayr iyilikleri atalarından miras aldı. Babasından mevkisini, cesaretini ve cömertliğini aldı. Müslüman olmadan önce de Medinelilerin liderlerinden, Arapların saygınlarından ve mükemmel okçularındandı. Müslüman oluşu ise hızlı, kesin ve de şerefliydi. Aydın ve temiz yürekli biri olarak yaşadı. Kalbinde ve aklında sağlam bir iman taşıyordu. Olaylar karşısındaki dengeli tavrı, düşüncelerini açıkça söylemesi ve keskin zekâsıyla meseleleri çözerdi (Halid, 2003: 385).

Onun kişiliğini en iyi anlatan, çalışmamız boyunca değindiğimiz olaylardaki tavırlarıdır. Benû Mustalik gazvesi ve İfk olayındaki tavrı Hz. Peygamber'e olan sevgi ve bağlılığının en iyi göstergesiydi. Sakîfe'de ise işi çözüme bağlayan en önemli kişiydi. Doğru bildiğini söylemekten geri durmaz, haksızlık karşısında ise sözünü esirgemezdi. Düşman karşısında sarsılmaz bir güç, Müslümanların arasında ise ince ruhlu, yumuşak huylu biri olarak yaşadı.

Üseyd'in kişiliğini en iyi anlatan ifadeleri Hz. Aişe'den nakledilen şu hadiste görmekteyiz: Hz. Aişe: "Üseyd insanların en faziletlielerindendi" dedikten sonra, onun şöyle söylediğini anlattı: Bütün ömrümü üç hal üzerinde geçirmek isterdim. Birincisi Kur'an okuduğum ve dinlediğim zamanki halimdir. İkincisi, Rasûlullah'ın hutbesini dinlediğim zamanki halimdir. Üçüncüsü ise, bir cenaze ile karşılaştığım zamanki halimdir ki, cenazeyi görünce kendime ne ile meşgul olduğumu ve o zaman için ne hazırladığımı sorarım. (Ahmed b. Hanbel, 1982: IV, 352; Hakim, 2002: III, 327)

Üseyd b. Hudayr'ın, Kur'an okumada insanların en güzel seslilerinden biri olduğu rivâyet edilmiştir (Havva, 1989: VII, 251). Bir gece vakti Üseyd, Bakara sûresini okurken yakınında bulunan atı hareketlenmeye başlamış; okumayı bırakınca at sakinleşmişti. O tekrar okumağa başladığında at yine şahlandı. O, atın yakınında bulunan çocuğuna zarar gelmesin diye okumayı bırakıp göğe baktığında birtakım şeylerin parlamakta olduklarını gördü ve sabah olduğunda Hz. Peygamber'e bunu anlattı. Allah Rasûlü ona: "Oku ey Hudayr oğlu, oku ey Hudayr oğlu!" dedi, Üseyd: "Yâ Rasûlallah, atın Yahya'yı çiğnemesinden endişelendim" dedi. Hz. Peygamber: "Bilir misin gece gördüklerin nedir?" dedi. Üseyd: "Hayır!" deyince; Allah Rasûlü: "Onlar meleklerdi, senin Kur'an okuyuş sesine yaklaşmışlardı. Eğer okumaya devam etseydin, sabaha kadar seni dinlerlerdi. İnsanlar da onlara bakarlardı. Onlar insanların gözünden gizlenemezlerdi" buyurdu (Buhârî, 1992: Kitabu Fezâilü'l Kur'an 15; Müslim 1992: Kitabu Salâti'l Musafirîn 242).

Kur'an'ın belâgatı tarih boyunca insanları etkilemiştir. İlk dönemlerden itibaren insanlar Kur'an'ın bu etkileyciliği önünde çaresiz kalmışlardır. Bu belâgat ve ahenk, güzel bir sesle buluştuğunda ise etkileyciliği daha da artmaktadır. Rivâyetten anlaşılacağı üzere Üseyd b. Hudayr da döneminin meşhur Kur'an okuyanlarından biri idi. Onun Kur'an okuyuşu, melekleri bile cezbediyordu.

Üseyd b. Hudayr, ihtiyaç sahibi kimseleri gözeten yardımsever biri olarak yaşadı. Enes b. Malik'ten gelen rivâyette: Üseyd b. Hudayr, Hz. Peygamber'in yanına gelmiş, o sırada Allah Rasûlü yiyecek dağıtıyordu. Üseyd, Hz. Peygamber'e ensârın Benî Zafer kabilesinden çoğunluğu kadın olan ihtiyaçlı bir takım kimseleri hatırlattı. Hz. Peygamber, Üseyd'e: "Sen yokken elimizdeki her şeyi bitirdik; bize bir şey geldiğini duyarsan bu aileyi bana hatırlat" dedi.

Bir süre sonra Hz. Peygamber'e hurma, arpa ve ekmekten oluşan bir miktar yiyecek geldi. Allah Rasûlü, bu yiyecekleri insanlar arasında taksim etti; o aileye de bolca verdi. Üseyd b. Hudayr, müteşekkir bir halde Hz. Peygamber'e: "Allah seni hayırla mükâfatlandırın ey Allah'ın Peygamberi!" dedi. Bunun üzerine Allah Rasûlü de: "Allah sizleri de en güzel şekilde mükâfatlandırın ey ensâr topluluğu!" dedi ve ekledi: "Sizden daha iffetli ve sabırlı kimse bilmiyorum; benden sonra taksimat işlerinde birtakım sıkıntılarla karşılaşacaksınız, bu duruma benimle havuzun başında buluşuncaya kadar sabrediniz" dedi(İbn Asâkir, 1995: IX, 75). İşte Üseyd b. Hudayr, Allah Rasûlü'nün ensâra olan bu vasiyetini kendine daima gaye edinmişti. O, ibadet eden ve malını iyilik yolunda harcayan biri olarak yaşadı (Halid, 2003: 385).

Üseyd b. Hudayr, son derece merhametli biriydi. Bundan dolayı da Hz. Peygamber'in duasına mazhar olma şerefine ulaşmıştır. İbn S'ad'daki bir rivâyette: Fâtıma bnt. Esved adındaki bir hanım, veda haccında bir eşya çalmıştı ve durum Hz. Peygamber'e bildirilmişti. Hanımın suçu sabit olunca Allah Rasûlü'nün emriyle eli kesilmişti. Hanım bu haldeyken Üseyd b. Hudayr'ın eşinin evine ulaştı. Üseyd'in eşi onu tanıdı ve eve davet edip ona yiyecek bir şeyler verdi. Üseyd b. Hudayr Hz. Peygamber'in yanından dönünce eşinden bu hanımın evde olduğunu öğrendi. Üseyd, tekrar Rasûlüllah'ın yanına döndü ve durumu ona haber verdi. Hz. Peygamber Üseyd b. Hudayr'a: "Sen ona merhamet ettin, Allah da sana merhamet etsin" dedi (İbn Sa'd, VIII, 263-264). Bu şekilde Allah Rasûlü'nün duasına mazhar olmak gerçekten büyük bir lütuftur.

Saadet asrını anlatırken pek fazla değinilmeyen bazı durumlar da vardır. Bunların başında da ashâbın günlük hayatta birbirlerine karşı olan tavırları ve şakaları gelmektedir. Her toplumda doğal olarak bulunan ve insanları güldürüp eğelendiren şakalaşmalar gayet doğaldır.

İnsan sevinen, gülen, üzülen, ağlayan, yorulan, dinlenen, gezen, eğlenen, oyunlar oynayan bir varlıktır. Bu gibi durumlar insanın sürekli aynı hal üzerinde olmadığını gösterir. Aynı durum Hz. Peygamber ve sahâbe için de geçerlidir. Hz. Peygamber, doğruluğu ve dürüstlüğü elden bırakmadan zaman zaman çocuklara ve sahâbeye, onları güldürüp rahatlatmak için şakalar yapmıştır. Sahâbiler de hem Hz. Peygamber'e hem de birbirlerine şakalar yapmışlardır (Arslan, 2000: 73-74).

Üseyd b. Hudayr, biraz da şakacılık yönü olan biriydi. Rivâyete göre Üseyd, Hz. Peygamber'in yanındayken Rasûlüllah ona bir çalı ile vurdu. Üseyd b. Hudayr, Hz. Peygamber'e, yaklaşmasını söyleyerek: "Benim de sana vurma hakkım var" dedi. Hz. Peygamber: "Buyur al!" deyince Üseyd: "Ama senin üzerinde gömlek var benim üzerimde ise yoktu" dedi. Hz. Peygamber gömleğini çıkarınca Üseyd, onu öpmeye başladı. "Ben zaten bunu istemişim ey Allah'ın Rasûlü!" dedi (Ebû Davud, 2012: Kitabü'l Edeb 148; Hâkim, 2002: III, 327; Havva, 1989: VII, 252). Hz. Peygamber de, Üseyd'in sevgisine sevgiyle karşılık verir, onun İslâm'a girmedi gecikmediğini ve Uhud'da yedi darbe alıncaya kadar kendisini savunduğunu unutmazdı. Onun kabilesi arasındaki değerini bilir, birisi hakkında aracılık yaparsa onun aracılığını kabul ederdi (Bâşâ, 1990: I, 37).

Üseyd b. Hudayr, son derece ince ruhlu biriydi. Eşinin ölüm haberi kendisine ulaştırılınca çok üzülmüş ve ağlamıştı. Hz. Aişe'den nakledilen rivâyette Aişe annemiz olayı şu şekilde anlatmaktadır: Umreden veya hacdan dönüyorduk. Zülhüleyfe denen yere geldiğimizde ensârın çocukları koşarak ailelerine geldiler. Üseyd b. Hudayr'a eşinin öldüğü söylenince çok üzüldü ve ağlamaya başladı. Ona: "Allah seni affetsin! Sen Rasûlüllah'ın sahâbesisin. Bundan önce sana bir sıkıntı gelmedi mi ki, sen eşine ağlıyorsun?" dedim. Bunun üzerine Üseyd, başını kaldırarak: Doğru söylüyorsun, dedi ve S'ad b. Muaz'dan sonra kimseye ağlamamam gerekirdi (İbn Asâkir, 1995: IX, 75-76; H'akim, 2002: III, 328) dedi. Hadisin devamında Hz. Aişe: "Üseyd b. Hudayr, Hz. Peygamber'le benim aramda yürüyordu." demektedir. Buradan da Üseyd b. Hudayr'ın Hz. Peygamber'in ailesine de çok yakın olduğu sonucunu çıkartabiliriz. Ayrıca bu Rivâyetten anlaşılan, Üseyd b. Hudayr'ın kendinden önce kabilesinin lideri olan Sa'd b. Muâz'a gösterdiği vefalı tavrı da günümüz liderlerine örnek olacak bir özelliktir.

Üseyd b. Hudayr, Hz. Peygamber ile Medine döneminin tamamında birlikte olma şerefine nail olmuş önemli bir sahâbedir. Sahâbenin önde gelenlerinden Enes b. Mâlik, Kâ'b b.

Mâlik, Ebû Said el-Hudrî ve Hz. Aişe gibi kimseler kendisinden hadis rivâyetinde bulunmuştur. Kütüb-i Tis'a'da, onun rivâyet ettiği hadisler tekrarlarıyla birlikte elli civarındadır (Dayhan, 2012: 364). İbn Hazm ise *Cevâmiu's-Sire* adlı eserinde, kendisinden on sekiz hadis rivâyet edildiğini söylemektedir (İbn Hazm, 2004: 263).

Üseyd b. Hudayr, hicri 20. yılının Şaban ayında (Temmuz-Ağustos 641) vefat etti. Hz. Ömer onu Baki mezarlığına kadar taşıdı. Cenaze namazını kendisi kıldırdı ve Baki mezarlığına defnetti (İbn Sa'd, 1985: III, 606; Zehebî, 1985: I, 343; İbn Kesîr, 1994: VII, 170; İbnü'l-Esîr, 1989: I, 113, İbn Abdilber, 1992: I, 94). Genel kanaat bu büyük sahâbenin 20. yılda vefat ettiği şeklindeyse de vefat yılının hicri 21. yılolduğunu söyleyenler de vardır (Halife b. Hayyat, 1993: 106).

Üseyd b. Hudayr vefat ettiğinde, geride dört bin dirhem borç bırakmıştı. Arazisinin borcuna karşılık satıldığı haberi Hz. Ömer'e ulaştınca alacaklıları çağırdı ve onlara borç karşılığında arazinin gelirinin dört yıl boyunca kendilerine bırakılmasını teklif etti. Onlar da bu teklifi kabul ettiler (İbn Sa'd, 1985: III, 606). Bazı rivâyetlerde bu borcun ödenmesini Üseyd b. Hudayr'ın Hz. Ömer'e vasiyet ettiği, Hz. Ömer'in de vasiyeti görüp arazisinin gelirini satarak borcu ödediği belirtilmektedir (İbnü'l-Esîr, 1989: I, 113; İbn Abdilber, 1992: I, 94). Bir diğer rivâyet ise, Üseyd b. Hudayr öldüğünde Hz. Ömer: "Kardeşimin oğullarını muhtaç durumda bırakmam diyerek onun malının ürünlerini üç yıl boyunca satarak bütün borçlarını ödedi ve araziyi iade etti" (İbn Hacer, 2010, I, 71) şeklindedir.

Sonuç

Üseyd b. Hudayr insanlar tarafından pek tanınmayan ancak; Medine yılları süresince Hz. Peygamber'in hep yanında bulunarak İslâm'a en üst derecede hizmetlerde bulunan bir sahâbedir. Kabilesinin lideri ve şehrin akıl önderlerinden olan Üseyd, meşhur bir sahâbe olarak bilinmese de yaşadığı dönemdeki tüm olaylarda etkili olmuş bir şahsiyet olarak İslâm Tarihi'nde yerini almıştır.

Evs kabilesinin Abdüleşheloğulları kolundan olan Üseyd b. Hudayr, Birinci Akabe'den sonra Medine'ye öğretmen olarak gönderilen Mus'ab b. Umeyr vasıtasıyla Müslüman oldu. O, aynı zamanda Evs kabilesinin de reislerindendi. Kendisi İslâm'ı kabul ettikten sonra kabilesi nezdinde çok önemli bir mevkiye sahip olan ve kendisiyle beraber Evs'in reisi konumundaki Sa'd b. Muâz'ın Müslüman olmasına vesile oldu. Onun İslâm'ı kabul etmesiyle bütün kabile Müslüman oldu. Üseyd b. Hudayr nübüvvetin on ikinci yılında gerçekleşen İkinci Akabe Biatı'na katıldı ve kabilesini temsil etmek üzere Hz. Peygamber tarafından nakib seçilen on iki kişiden biri oldu

Allah Rasûlü'nün 622 yılında Medine'ye hicretinden sonra daima Hz. Peygamber'in yanında yer alarak İslâm'a en üst derecede hizmetlerde bulundu. Bedir Savaşı'nda bulunup bulunmadığında ihtilaf edilen Üseyd b. Hudayr, Uhud Savaşı'nda insanların dağılıp kaçtığı sırada Allah Rasûlü'nün yanında kalıp onu koruyanlardan biri oldu ve bu savaşta yedi yerinden yaralandı. Hendek Savaşı'ndan sonra Benû Kurayza'nın cezalandırılması seferine katıldı. Rasûlüllah'ın diğer seferlerine de iştirak eden Üseyd'in Benû Mustalik gazvesinde münafıkların Hz. Aişe'ye iftiralari karşısındaki tavrı, onun Hz. Peygamber'e ve davasına bağlılığını ifade etmesi açısından önemlidir. Hudeybiye Seferi'ne de katılan Üseyd b. Hudayr, Allah'ın Kur'an'da kendilerinden razı olduğunu söylediği kişilerden biri oldu. Allah Rasûlü ile Mekke şehrinin fethedilmesinde, Hz. Peygamber'in en yakınında bulunanlardan biri olma şerefine nail olan Üseyd; fetihden sonra gerçekleşen Huneyn Savaşı'nda dağılan İslâm ordusunun toparlanıp zafer kazanmasında önemli rol oynadı.

Hz. Peygamber'in vefatından sonra ise muhacir ve ensâr arasında probleme dönüşen halife seçimindeki tavrı da İslâm Devleti'nin geleceği açısından belirleyici olmuştur. İnsanlar arasında biraz da şakacılığıyla tanınan Üseyd, aynı zamanda Kur'an'ı en güzel okuyanlardandı. Hem Allah Rasûlü hem de ilk iki halife dönemlerinin ileri gelenlerinden ve akıl önderlerinden biri olarak yaşayan, Medine'de İslâm'ın yayılmasında öğretmenlik yapan, Hz. Peygamber'in kendisi hakkında "*Üseyd ne iyi adamdır!*" iltifatına mazhar olan Üseyd b. Hudayr, Hz. Ömer döneminde vefat etmiştir.

Hz. Peygamber ve ondan sonraki dönemlerde İslâm'ın daha geniş alanlara ulaşmasında

sahâbilerin çok büyük katkısı vardır. Allah Rasûlü'nün eğitiminden geçenashâbın hayatlarında bizlere örnek olacak pek çok davranış bulunmaktadır.Bu açıdan İslâm dinine canları ve mallarıyla hizmet eden sahâbenin hayatlarının ayrıntılı bir şekilde bilinmesi, Müslümanların onlara daha saygılı davranmalarına ve İslâm'a dört elle sarılmalarına yardımcı olacaktır.

KAYNAKÇA

- Ahmet Cevdet Paşa (1997).*Kıssası Enbiya ve Tevarihî Hulefa*, Sadeleştiren: Metin Muhsin Bozkurt, İstanbul:Akit Gazetesi.
- Akbaş, Mehmet (2010). "Muhacirun-Ensâr Kardeşliğinin Serüveni", *İSTEM Dergisi*, Sayı: 15, Konya, s. 61-77.
- Altınay, Ramazan (2006).*Emevilerde Günlük Yaşam*, Ankara:Ankara Okulu Yayınları.
- Apak, Âdem (2012).*Anahatlarıyla İslam Tarihi*1, İstanbul:Ensar Yayınları.
- Apak, Âdem, (2004). *Asabiyyet ve Erken Dönem İslâm Siyasî Tarihindeki Etkileri*,İstanbul:Düşünce Kitabevi.
- Arslan, İhsan (2000).*Beşerî ve Siyasî Yönleriyle Hz. Peygamber'in Hoşgörüsü*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Arslan, İhsan (2011). "Kur'an'da Eleştiri Kültürü: Peygamber Örneği", *EKEV Akademi Dergisi*, Sayı: 48, Ankara, s. 91-106.
- Bâşâ, Abdurrahman Re'fet (1990).*Sahâbe Hayatından Tablolar*, çev. Taceddin Uzun, Konya:Uysal Kitabevi.
- Belazurî, Ahmed b. Yahya (1987).*Fütuhu'l-Büldân*, çev. Mustafa Fayda, İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Bozkurt, Nebi- Mustafa Sabri Küçükbaşcı (2003). "Medine" *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, XXVIII, s. 305-311.
- Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmâil, (1992).*el-Câmi'u's-Sahîh*, İstanbul:Çağrı Yayınları.
- Bûtî, MuhammedSaid Ramazan (2003).*Fıkhus Sire*, çev. Ali Nar - Orhan Aktepe, İstanbul: İslami Edebiyat Yayınları.
- Çağatay, Neşet (1957).*İslam'dan Önce Arap Tarihi ve Cahiliye Çağı*, Ankara:Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Danış, Nurullah (2010).*Sa'd b. Muâz'ın Hayatı ve Şahsiyeti*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Karagöz, İsmail (2007).*Dinî Kavramlar Sözlüğü*,Ankara:Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Seyithanoğlu, Kenan (1989).*Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, İstanbul:Çağ Yayınları.
- Ebû Davud, Süleyman b. el-Eş'as es-Sicistânî (2012).*Sünen*, çev. Necati Yeniel-Hüseyn Kayapınar, İstanbul:Şamil Yayınları.
- Gadban, Münir Muhammed (1992).*Nebevi Hareket Metodu Teori ve Pratik*, çev. Tarık Akarsu, İstanbul:Nehir Yayınları.
- Hâkim, Ebû Abdillâh b. Muhammed b. Abdillâh en-Nişaburi (2002).*Müstedrek Alâ Sahihayn*,Beyrut:Dârü'l-Kütubi'l-İlmiyye.
- Halid, Halid Muhammed (2003).*Yeryüzü Yıldızları*, çev: Abdulkemim Akbaba, İstanbul:Beka Yayınları.
- Halîfeb. Hayyât, Ebû Amr eş-Şeybânî (1993).*Tarihu Halife b. Hayyât*, Beyrut:Darü'l-Fikr.
- Hamidullah, Muhammed (1993).*İslâm Peygamberi*, çev. Salih Tuğ, İstanbul:İrfan Yayıncılık.
- Havva, Said (1989).*el-Esâs Fî's Sünnne*, Redakte: Hamdi Çelebi, İstanbul:Hikmet Neşriyat.
- İbnAbdilber, Ebû Ömer Yûsuf b. Abdillâh b.Muhammed (1992).*el-İstiâb fi Ma'rifeti'l-Ashâb*, Beyrut: Darü'l-Cil.
- İbn Asâkir, Ebûl Kasım Ali b. Hasan b. Abdullâh eş-Şafi'i (1995).*Tarihu Medinetü Dimeşk*,Beyrut:Dâru'l-Fikr.
- İbnü'l Cevzî, Ebûl Ferec Abdirrahman b. Ali b. Muhammed (1995).*el-Muntazam Fî Tarîhil Muluk vel Umem*, Beyrut: Dâru'l-Kütubi'l-İlmiyye.
- İbnü'l Esîr, İzzüddin b. Ebi'l-Hasen Ali b. Muhammed (1985).*el-Kâmil Fî't-Tarih*, çev: Heyet, İstanbul: Bahar Yayınları.
- İbnü'l Esîr, İzzüddin b. Ebi'l-Hasen Ali b. Muhammed(1989).*Üsdü'l-Çâbe fi Ma'rifeti's-Sahâbe*, Beyrut:Darü'l-Fikr.
- İbn Habîb, Ebû Cafer Muhammed (1942).*Kitabü'l-Muhabber*, Beyrut: Dâru'l-Âfâki'l-Cedîde.
- İbnHacer, Şihabuddin Ahmed b. Ali el-Askalânî (2010).*el-Isabe fi Temyizi's-Sahâbe*, çev: Naim Erdoğan, İstanbul:İz yayıncılık.
- İbnHacer, Şihabuddin Ahmed b. Ali el-Askalani (1968).*Tehzibü't-Tehzib*, Beyrut:Dâru Sâdır.
- İbnHanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed (1982).*Müsned*, İstanbul:Çağrı Yayınlar.
- İbn Hazm,Ebû Muhammed Ali bin Ahmed bin Saîd (2004).*Cevâmiu's-Sire*, çev. M. Salih Arı,İstanbul:Çıra Yayınları.
- İbn Hişâm, Ebû Muhammed Abdulmelik (2001).*es-Siretü'n-Nebeviyye*, çev. Hasan Ege, İstanbul:Kahraman Yayınları.
- İbn Kesîr, Ebû'l- Fidâ İmaduddin (1994).*el-Bidâye ve'n-Nihâye*, çev. Mehmet Keskin, İstanbul:Çağrı Yayınları.
- İbn Manzur, Muhammed b. Mukerrem b. Maruf (1984).*Muhtasar Tarihu Dimeşk*, Dimeşk:Dârü'l-Fikr.
- İbn Sa'd, Muhammed (1985).*et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, Beyrut:Dâru Sadır.
- İshbâhî, Ebu'l Kasım İsmail b. Muhammed b. Fadl (1999).*Siyeru Selefis-Salihîn*, Cidde: Dâru'r Râye.
- Kandehlevi, Muhammed Yusuf (1980).*Hayatü's-Sahâbe*, çev. Ahmet Meylani, İstanbul: Divan Yayınları.
- Kettânî, Muhammed bin Ali bin Câfer (1990).*et-Terâtibü'l-İdâriyye*, çev. Ahmet Özel, İstanbul:İz Yayıncılık.
- Köksal, Mustafa Asım Köksal (1999).*İslam Tarihi*, İstanbul:Köksal Yayıncılık.
- Mahmudov, Elşad (2010).*Sebepleri ve Sonuçları Açısından Hz. Peygamber'in Savaşları*, İstanbul:İsam yayıncılık.
- Muhâcir, Abdurrahman (ts.).*el-Minhacu'l Harekiyye lis-Siretin Nebeviyye*, çev. Eyüp Aslan, İstanbul: Hak Yayınları.
- Müslim, Ebu'l Hüseyin Müslim b. Haccac el-Kuşeyrî (1992).*Camiu's-Sahîh*,İstanbul:Çağrı Yayınları.
- Nedvî, Ahmed - Sahip Ensârî (1985).*Asr-ı Saadet (Peygamberimiz'in Ashâbı)*, çev. Ali Genceli, İstanbul,Şamil Yayınevi.
- Nesâî, Ebû Abdirrahman Ahmed b. Şuayb (2005).*Sünen*,çev. Abdullah Parlıyan, Konya: Konya Kitapçılık.
- Önkâl, Ahmet (1989). "Akabe Biatleri" *DİA*, II, s. 211.
- Öz, Şaban (2013). *İslâm Tarihi*, Konya:Çizgi Kitabevi Yayınları.
- Palabıyık, Hanefi (2007). "Cahiliyye Dönemi ve İslâm'ın İlk Yıllarında Okuma Yazma Faaliyetleri", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, , Sayı: 27, s. 31-68.
- Rahman, Afzalur (2003).*Siret Ansiklopedisi*, çev. Komisyon, İstanbul:İnkılab Yayınları.

Sarıçam, İbrahim (2011).*Emevî-Hâşimî İlişkileri İslâm Öncesinden Abbâsîlere Kadar*, Ankara:Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Sarıçam, İbrahim (2011).*H.z. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, Ankara:Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Sem'ânî, İbn Sa'd Abdülkerim b. Muhammed b. Mansûr et-Temîmi (1988).*el-Ensab*, Beyrut:Dârü'l-Cinan.

Taberânî, Ebu'l-Kâsım Süleyman b. Ahmed (1984).*el-Mu'cemü'l-Kebir*, Beyrut:Dâru İhyai't-Türâsî'l-Arabî.

Taberî,Ebû Ca'fer b.Muhammed (1992).*Tarîhu'l-Umem ve'l-Mülûk*, çev. Zakir Kadiri Ugan- Ahmet Temir, İstanbul:Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa (2007).*Sünen*, çev. Abdullah Parlıyan, Konya:Konya Kitapçılık.

Ülkü, Hayati (1982).*Ashâb-ı Kirâm'ın Meşhurları*, İstanbul:Sebat Neşriyat.

Vâkıdî, Muhammed b. Ömer (1984).*Kitâbü'l-Meğâzî*, Beyrut:Âlemü'l-Kütüp.

Vâkıdî, Muhammed b. Ömer (1990).*Kitabu'r-Ridde*, Beyrut:Dârü'l-Garbi'l-İslâmî.

Yücel, İrfan (2006).*Peygamberimizin Hayatı*, Ankara:Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Zehebî, Şemseddin Muhammed b. Ahmed (1997), *el-Muktenâ fî serdi'l-künâ*, Beyrut:Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye.

Zehebî, Şemseddin Muhammed b. Ahmed (1985).*Siyeru A'la min Nubelâ*, Beyrut:Müessesetü'r-Risâle.

Zorlu, Cem (2002).*İslâm'da İlk İktidar Mücadelesi*, Konya:Yediveren Kitap.